

Edward Rymar

Kolegiata w Myśliborzu i skład jej kapituły (XIII—XVI w.)

Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archiwalny nr 13, 9-45

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Edward Rymar
Pyrzyce

Kolegiata w Myśliborzu i skład jej kapituły (XIII—XVI w.)

Prapoczątki myśliborskiego ośrodka religijnego

W 1238 r. Władysław Odonic wielkopolski, panujący w pomorskiej ongiś kasztelanii santockiej, nadaje templariuszom wieś *Mezlibori* w „ziemi” (w istocie zapewne kasztelanii) pyrzyckiej. Był to niewątpliwie początek ich komandorii myśliborskiej, chociaż nie wiadomo, czy wieś ta stanowiła początek późniejszego miasta Soldin, dzisiejszego Myśliborza. Pewnym jest jednak, że to właśnie Soldin stał się ośrodkiem komandorii templariuszy. W 1260 pyrzycki wójt krajowy księcia pomorskiego Barnima I Gotfryd ze Smogorzewa (Smogerow), nadał 150 łanów nad rzeką Myślą kolegiacie w Koswig (hrabstwo Anhalt). Przy donacji obecny był komandor myśliborskich templariuszy. Z opisu granic tych łanów wynika, że musiały się rozciągać w rejonie wsi Renice i Ławy na wschód od Myśliborza¹. Po 1250, po wyparciu Piastów wielkopolskich przez brandenburskich Askańczyków z ziem zanoteckich, co zalegalizowano w 1255 układem małżeńskim, którym Konstancja wielkopolska wniosła w posagu margrabiowi Konradowi ziemie kasztelanii santockiej na północ od dolnej Warty, margrabiowie brandenburscy poczeli rugować z pogranicza pomorskiego templariuszy, nie uznając też najwyraźniej świeżego nadania pomorskiego dla kolegiaty z Koswig. Po sporze z margrabiami Janem I i Ottonem III templariusze otrzymują 31 XII 1262 (1261?) potwierdzenie dóbr komandorii w Chwarszczanach, jednak muszą zrezygnować m. in. z dworu (*curia*, tu tyle co komandoria) Myślibórza, oraz z 300 łanów po obydwu brzegach rzeki Myśli i jeziora Myśliborskiego².

Po przejściu Myśliborza i okolic przez margrabiów organizowane jest tu kolejne miasto. Akt nadawczy praw nie jest znany, wiemy jednak, że miejskie prawa magdeburskie nadał osadzie Otto III zmarły w 1267. Jak z potwierdzenia przywileju miejskiego z 1281 wynika, dokumenty miejskie zostały zniszczone przez polski najazd, zatem chyba w 1271 podczas wyprawy Bolesława Pobożnego na nabytki margrabiów, przy czym według Rocznika wielkopolskiego zniszczono miasto (*civitas Soldin*) Zołdyń czy Sołdzin³. Z przytoczonych dat wynika, że początki kościoła parafialnego muszą sięgać czasów templariuszy (1238-1260)⁴.

Po podziałach Brandenburgii przez Askańczyków (1266/67) ziemia myśliborska, podobnie jak gorzowska i mieszkowicka, należała do linii młodszej: Ottona III (do 1267)

¹ *Pommersches Urkundenbuch*, Stettin 1868-1936, Köln 1961/Wien 1990 (dalej: PUB) II, nr 686.

² *Urkunden und Register zur Geschichte des Templerorden im Bereich des Bistums Cammin u. der Kirchenprovinz Gnesen*, bearb. V. H. L ü p k e, ergäntzt v. W. I r g a n g, Köln/Wien 1987, nr 48.

³ *Kronika wielkopolska*, w: *Monumenta Poloniae Historica*, series nova (dalej MPH, s. n.) t. VIII, Warszawa 1970, s. 126.

⁴ Najstarsze fragmenty zachowane w prezbiterium z 3 ćwierci XIII w., Z. Ś w i e c h o w s k i, *Architektura granitowa Pomorza Zachodniego*, Poznań 1950, s.88.

i jego synów, Ottona V i Albrechta III. Oni też czynią Myślubórz głównym swym ośrodkiem w Ziemi Zaodrzańskiej. W okresie organizacji miasta margrabiowie sprowadzili tu ze Strausbergu w ziemi barnimskiej konwent dominikanów. Początki starań o to sięgają 1264, zakończenie datuje się na ok. 1275. Pewne jest istnienie klasztoru w 1281⁵. Zapowiedź szczególnej roli Myśluborza mamy już w 1281 roku, gdy margrabia Albrecht III w przywileju dla tego miasta rozporządził, że wsie i miasta regionu mają stosować prawo kolonizacyjne myśluborskie. Wyrażono kiedyś opinię, że akt ten upoważniał zarazem miejscowy kler do rozsądzania spraw spornych duchowieństwa z rejonu dzielnicy ottońskiej⁶. Oznacza to też nadanie parafii myśluborskiej szczególnego statusu. Być może już wtedy istniała tu jakaś ponadparafialna struktura kościelna.

Powstanie kolegiaty i pierwotne uposażenie

Myślubórz stał się u schyłku XIII w. centrum kościelnym Marchii Zaodrzańskiej w diecezji kamieńskiej. Po układzie margrabiów z biskupem kamieńskim w 1290 powstają dwie prepozytury, jakby filie diecezjalne, dla posiadłości dwóch linii margrabiów; dla linii młodszej w Myśluborzu, wówczas dla ziemi myśluborskiej, gorzowskiej, mieszkowickiej. *Kronika wielkopolska* doniosła, że margrabiowie po zajęciu Santoka (1296) przenieśli jurysdykcję tamtejszej prepozytury na obszarze między Odrą, Iną, Drawą, Wartą, Notecią na kapitułę w Myśluborzu, odrywając ten obszar od biskupstwa poznańskiego⁷. Odnosi się to niewątpliwie do zdarzenia z 1298 r. Początkowo tę rolę pełni prepozytura. Przygotowania do powołania w Myśluborzu kolegiaty Albrecht III poczynił wcześniej, bo już 15 V 1298 przy jego pewnej myśluborskiej czynności wystąpił jego kapelan Jan, zarazem prepozyt w Myśluborzu⁸.

Albrecht III za zgodą i radą biskupa kamieńskiego Piotra 1 VI 1298 funduje w Myśluborzu kolegiatę (*capitulum sive collegium*) pw. NMP, a szczególnie św. Piotra i Pawła jako patronów, z 12 kanonikami i prebendami przy tamtejszym kościele (parafialnym) położonym w obrębie miasta (*inter muros civitatis*) i ją uposaża.

W ramach uposażenia znalazły się trzy kompleksy:

1. Na pld.- zach. od Barlinka: *Brunko* (Brunki), *Wukun* (Okunie) z obszarem od miejsca zwanego *Wiltkule* do małego, a następnie dużego jez. *Wukun* (dziś Okunino), potem z granicą ciągnącą się wzdłuż potoku *Bruneke* – między jez. Okunie i Sitno Moczydelskie – do jez. Sitno; jeziora te po ½ należeć będą do kanoników i margrabiów z „Ukera” (tj. margrabiów linii starszej władających ziemią wkrzańską?).

2) Wieś *Bruneke* ze swymi granicami pół uprawnych do jez. Sitno i pola wsi *Späning* (*sicut linea sive lyra aratro tracta est a stagno Cyten usque ad campum Speninghe*) – czyli dzisiejszego Więclawia.

⁵ H. P i e p e r *Geschichte des Dominikanerklosters in Soldin*, w: *Das Heimatmuseum des Kreises Soldin*, hrsg. M.-B. V. Saldern, Frankfurt a. O. 1928, s. 15 n. L. B o Ń c z a - B y s t r z y c k i, *Dominikanie myśluborscy w połowie XIII w.*, *Prezbiterium* 2, 1974, nr 9/11, s. 79 n., J. P e t e r s o h n, *Der sudliche Ostseeraum im Kirchlich-politischen Kräftespiel des Reichs, Polen und Dänemark vom 10-13 Jahrhundert*, Köln 1979, s. 330.

⁶ *Codex diplomaticus Brandenburgensis* (dalej: CDB, cz. I tylko z zaznaczeniem kolejnego tomu, cz. II jako B, cz. III jako C, cz. IV jako D), hrsg. A. F. Riedel, Berlin 1839-1869, Bd XVIII, s. 440 n., H. P i e p e r, *Zur Gründungsgeschichte der Stadt Soldin*, *Heimatkalender des Kreises Soldin* 10, 1931, s. 90 n.

⁷ MPH, s. n., VIII, s. 125.

⁸ CDB B I, s. 217. Planowanie przez Albrechta III organizacji w Myśluborzu siedziby biskupstwa, jak H. P i e p e r, *Zur Gründungsgeschichte*, s. 94, nie posiada podstawy źródłowej.

3) Wsie Golin, Trzcinna, Ławy, Staw, Myśluborzyce z granicą rozpoczynającą się koło wsi Karsko ciągnącą się do jez. Koziego, potem wzdłuż rzeki Koziej do Myśli i Myślą do pól Myśluborza, a stąd do pól Ław, Renic, Nowogródka i potem granicą pól Trzcinnej i Golina do jez. Sumiackiego.

4) Także rzeka Witna płynąca od jez. Witnica do Warty z istniejącymi lub w przyszłości zbudowanymi młynami.

Margrabia zwalnia kolegiatę od świadczenia podatku gruntowego (bedy) z łanów i służb. Nadaje pełny immunitet sądowy i ekonomiczny, a także patronat nad kościołami miejskimi w Myśluborzu, Gorzowie, Barlinku, Mieszkowicach⁹.

Własność kolegiaty w wymienionych wsiach nie była pełna. Brunki, Trzcinna, Golin, Staw, Ławy, Myśluborzyce, wreszcie *Wukun* wymieniona po Giżynie, zaginionej wsi „Prądno” i przed Brynkami, wszystkie podówczas w ziemi myśluborskiej, umieszczone zostały w 1337 w „Księdze Ziemskiej” sporządzonej na zlecenie margrabiego Ludwika dla ustalenia stanu jego dochodów w Nowej Marchii, obciążone będą, daninami w owsie z tytułu użytkowania Puszczy Golińskiej. Liczyły po 64 łany (włoki), w tym po 4 parafialne, czyli zawarto je w typowo kolonizacyjnym areale gruntowym. W Trzcinnej, Stawie, Myśluborzycach wymieniono też wtedy daniny margrabiego z karczem, w Stawie lenno 8-łanowe rycerza Dytryka de Kynow (Kunow?), w Brunkach (Brunneke) lenno rodu de Brunkow z 8 łanami¹⁰. Tego roku margrabia Ludwik nadaje braciom Mikołajowi i Konekinowi von Kremzow, tytułem rekompensaty za szkody wyrządzone im przez Polaków, całą bedę zbożową, czynsz od zagrodników i z karczmy oraz inne pożytki w Golinie. Danina owsa puszczańskiego z Golina została nadana w 1368 przez margrabiego Ottona jego kapelanowi i zarazem kanonikowi myśluborskiemu¹¹. W Brunkach musiał istnieć pałacyk myśliwski margrabiów, skoro zatrzymywali się tu Albrecht III (1289, 1293), Herman (1305), Waldemar (4 IV, 16 IX 1308, 2 X 1311 wraz z Albrechtem hrabią Anhaltu i Ulrykiem hrabią Lindau – Ruppina)¹². Wieś ok. 9,5 km na płd.–wsch. od Barlinka opustoszała, zostawiając ślad być może w postaci bagien Brähnsches Bruch, gdzie w 1731 powstała k. jeziora Parzeńskiego osada Głownia. Ławy po 1358 też już były opuszczone (*desolata* 1392), wsią stały się znów w 1537, czyli w okresie sekularyzacji kolegiaty¹³. Opuszczone w XVI w. były wsie *Wukun* (w jej miejscu od XVIII w. kolonia *Wuckensee*, dziś Okunie) i Brynki. Znaczna część płd.–wschodnia nadanego terenu nie była więc atrakcyjna dla osadnictwa rolniczego, pochłaniana przez otaczającą Puszcze Golińską.

⁹ CDB XVIII, s. 442.

¹⁰ *Das Neumärkisches Landbuch Markgraf Ludwigs des Aelteren vom Jahre 1337*, hrsg. N. L. Gollmert, w: *Mitteilungen d. Histor.-Statist. Vereins zu Frankfurt a. O.*, Heft 2, 1862, s. 19n., 32.

¹¹ CDB XVIII, s. XXIV, s. 24, XVIII, s. 476.

¹² CDB XVIII, s. 64, 69, 373, XX, s. 197, B VI, s. 36.

¹³ C. G a h l b e c k, *Zisterzienser und Zisterzienserinnen in der Neumark*, Berlin 2002, s. 1006.

***

Kolegiatę św. Piotra i Pawła reguły premonstratensów¹⁴ określano potem w źródłach: *cathedra Sancti Petri* (1328), *collegiata Sancte Marie inter muros civitatis (...)* Soldin (1337), *ecclesia collegiata* (1347), *ecclesia collegiata beatorum Petri et Pauli*, *catedra* (1395), *ecclesia collegiata s. Petri et Pauli* (1350, w XV w. w kurii papieskiej)¹⁵.

Siedzibą był początkowo kościół parafialny. Od XIV w. mowa o kolegiackim kościele kapitulnym (niem. *Tum, Domkirche*). Margrabia Waldemar 6 X 1309 wystawiał dokument w *to deme Soldine*, 13 IX 1309 *in der Stad tum Soldin* zawiera układ z biskupem kamieńskim Henrykiem; w *Tum* w 1403 zawarto układ wójta Nowej Marchii z miastem¹⁶. Kanonicy w 1538 na progu reformacji określili Myślubórz jako *civitas illa Metropolis Nove Marchie*¹⁷.

Dokument fundacyjny nie określał, kto decydował o wyborze kanoników na 12 prebend większych (*prebenda maior*), faktem jest jednak, że prezentował ich margrabia, a biskup potwierdzał. Były też prebendy mniejsze – *puerilis* lub *minoris* – nadawane już dzieciom, zwykle jednak osobom służącym jako kapelani na dworze, w kancelarii margrabiów. W Myśluborzu mieli kurie, domy mieszkalne, lecz bez ściśle reguły i nie zawsze tam mieszkali, prebendy też zamieniali niczym dobra prywatne, uzgadniając to z władcą¹⁸. Patronaty nad parafiami miejskimi dowodzą, że kolegiata stała się centrum kościelnym zrazu tylko nabytków linii młodszej margrabiów w Nowej Marchii. Oczywiście te prebendy parafialne były połączone z prebendami kanonicznymi, zwiększając ich liczbę. Będą zarządzane przez wikariuszy kolegiaty gdy plebani, zarazem kanonicy przebywają stale w Myśluborzu.

Kolegiatę zorganizowano zrazu dla elitarnego stanu rycerskiego. Początkowo kanonikiem mógł zostać członek tego stanu i tak było do końca epoki Wittelsbachów. Potem spotykamy coraz liczniejszą grupę przedstawicieli patrycjatu miejskiego, ale do końca z dominacją rycerstwa. Niejasne są prawa kolegiaty w zakresie jurysdykcji archidiaconalnej w regionie. Gdy w 1303 biskup Henryk organizował archidiaconaty, chociaż Myśluborza nie wymieniono, to jednak w 1313 wspomniano myśluborskiego archidiacona Dytryka (choć nie wśród kanoników). W 1344 r. biskup Jan, nie powołując się na konsens kapituły myśluborskiej, połączył archidiaconat golenicki z myśluborskim, łącząc go z funkcją witztuma kamieńskiego (swego zastępcy w kapitule)¹⁹, co sprawia, że od tej pory nie ma samodzielnego archidiaconatu myśluborskiego. W regionie objętym w XIV-XV wpływami kolegiaty, w związku z posiadaniem wielkich parafii miejskich (Miesz-

¹⁴ D. K u r z e, *Die Exemption des neumärkischen Kollegiatstifts Soldin vom J. 1459*, w: *Brandenburgische Landesgeschichte u. Archivwissenschaft*, hrsg. F. Beck, K. Neitman, Festschrift f. Lieselott Enders zum 70. Geburtstag, Weimar 1997, s. 60 i przyp. 12. O kościele, fazach budowy, architekturze M. A l b e r t z, *Acht Jahrhunderte Soldiner Kirchengeschichte*, Soldin 1928, H.-H. M ö l l e r, *Dome, Kirchen u. Klöster in Brandenburg und Berlin*, Frankfurt / M 1961, s. 207 n., zwłaszcza. J. J a r z e w i c z, *Gotycka architektura Nowej Marchii. Budownictwo sakralne w okresie Askańczyków i Wittelsbachów*, Poznań 2000, s. 288 n.

¹⁵ PUB VII, nr 4369: 1328 r., CDB XVIII, s. 453: 1337 r., s. 456: 1347 r., s. 464: 1350 r., s. 301, *Repertorium Germanicum. Regesten aus den päpstlichen Archiven zur Geschichte des Deutschen Reichs und seiner Territorien im XIV. u. XV. Jahrhundert*, t. II, Berlin 1933, szp. 441 i często później

¹⁶ PUB V, nr 2554, CDB B I, s. 283, XVIII, s. 484.

¹⁷ CDB XVIII, s. 521.

¹⁸ W. H o p p e, *Das neumarkische Stift Soldin*, w: *Heimatkunde u. Landesgeschichte, zum 65. Geburtstag von R. Lehmann*, Weimar 1958, s. 193 n.

¹⁹ PUB IV, nr. 2089, V, nr. 2823, XI, nr. 6285.

kowice, Moryń, Gorzów, Trzcianko, Lipiany, Dobiegniew, Strzelce), są archidiaconaty: gorzowski, choszczeński, strzelecki, czeliński. Jurysdykcję archidiaconalną w ziemi myśliborskiej sprawował zapewne prepozyt kapituły, a nie witztum kamieński, w drugiej połowie XIV i w XV w. jurysdykcję także w ziemi chojeńskiej sprawował prałat z tytułem oficjała kurii kamieńskiej²⁰.

Myślibórz pozostawał pod panowaniem linii młodszej Askańczyków brandenburskich do 1317, czyli do jej wymarcia. Margrabia Waldemar z linii starszej po przejściu go już 12 maja tego roku zatwierdzał układ kolegiaty z miastem w sprawie sprzedaży mły-
na należącego do kapituły²¹. Biskup Henryk 2 i 9 X 1317 przebywał w Myśliborzu wraz z Hermanem hr. Everstein z Nowogardu na spotkaniu z margrabią Waldemarem²².

Pod Wittelsbachami i Luksemburgami

Po wymarcu Askańczyków, przejściowym panowaniu pomorskich Gryfitów (1319/1324) kiedy to stwierdzamy w Myśliborzu pobyt biskupa Konrada IV (13 I 1322)²³, Nowa Marchia przechodzi pod panowanie margrabiów z bawarskich Wittelsbachów.

Margrabia Ludwik Starszy (1323/4-1351) obłożony był długiem, wraz z ojcem Ludwikiem, królem niemieckim (od 1328 cesarzem), klątwą papieską. Papież Jan XXII w 1326 zezwala nowemu biskupowi kamieńskiemu Arnoldowi obsadzać kanonikaty i prebendy w pięciu kościołach kolegiackich swej diecezji (Kamień, Kołobrzeg, Güstrow, Szczecin, Myślibórz) z pominięciem Stolicy Apostolskiej, nawet jeśli dotąd było inaczej²⁴. Oznaczało to pozbawienie margrabięgo prawa obsady tych stanowisk, ale nieskutecznie. Umacniając swe wpływy w kapitule tenże margrabia Ludwik 22 II 1328 wystawia dokument *in cathedra Sancti Petri*, w 1334 potwierdza kolegiacie przywilej z 1298; uwzględniając jej zubożenie (*egestas et inopia*) 24 VI 1335 r. nadaje patronat nad dalszymi kościołami parafialnymi w Lipianach, Strzelcach, Dobiegniewie i we wsi Warnice wraz z *omnibus pertinenciis* – co oznacza jurysdykcję w okręgach – w zamian za swe wyłączne prawo prezentowania kanoników (*omnem electionem nostram*) na wolne prebendy, za aniwersarz jego i żony Małgorzaty. Zarządził też, że od tej pory na prebendzie mogą być dwie osoby, gdy jedna z nich pozostaje w jego służbie dworskiej (np. notariusze w kancelarii). Sprawę prezentacji na prebendy kanoniczne szczegółowo uregulowano 1 lipca.²⁵ Dochodzi więc do rozmnożenia stanowisk, upowszechnia się zwyczaj kumulowania prebend z różnych instytucji kościelnych, zamian i handlu nimi. Nie wszyscy kanonicy od tej pory przebywają w kurii myśliborskiej. Kolegiata przestała być instytucją regionalną dla dawnego działu młodszej linii Askańczyków (ziemia gorzowska, myśliborska, mieszkowicka)²⁶. Margrabia ma pełnię władzy patronackiej nad kolegiatą. Człowieka ze swe go najbliższego otoczenia, protonotariusza Dietricha Mornera, wprowadza na najwyższe stanowisko w kapitule, na dziekanię. Z nieznanym jeszcze przyczyn w tym czasie pre-

²⁰ W 1387 przeniósł plebana z Barnkowa pod Chojną do Lubiechowa k. Cedyni, CDB XIX, s. 279. W XV w. tytuł generalnego oficjała nosił prepozyt Jan Czorges.

²¹ CDB XVIII, s. 444, VII, s. 122.

²² PUB V, nr 3144.

²³ CDB XIX, s. 11.

²⁴ PUB VII, nr 4186.

²⁵ PUB VII, nr 4369, CDB XVIII, s. 450-452.

²⁶ CDB XVIII, s. 450-452.

pozyt schodzi na drugi plan, czasem (jak 1350) występuje w charakterze zaledwie proboszcza Myśliborza, a następnie (1351) Morner jest prepozytem.

Za uległość margrabia obsypuje kolegiatę następnymi przywilejami: w 1336 potwierdził fundację ołtarza św. Jakuba przez sołtysa Meynona, nadał: 8 IX 1337 8 łanów na polach Nowogródka z czynszem 5 szelągów rocznie, kupione od margrabskiego komornika Henryka Ursela, zwalniając je z bedy i innych ciężarów; 28 I 1340 8 talentów rocznego dochodu z mennicy w Chojnie, które dotąd były mincerz Falko pobierał w Myśliborzu, oraz 7 łanów na polach Nowogródka i dochód 3 wispli z młyna w Nawrocku; 1 XI 1341 wieś *Pranden* (opuszczone potem „Prądno”) wcześniej posiadaną przez Betkina von der Osten, pana na Drezdenku; w 1346 kapituła otrzymując od margrabiego dochód 8 talentów brandenburskich, rezygnuje na rzecz miasta z patronatu nad ołtarzem kalendowym (wygnańców), założonym w 1326 r. i dalszym – św. Remigiusza; 29 V 1348 na prośbę Hassona Starszego von Wedel ze Świdwina Ludwik nadał dochód 2 talentów denarów „oczek zięby” z czynszu łanowego w Lipianach; w 1349 zatwierdził ufundowanie przez Guntera von Wedel ołtarzy w kościele kolegiackim p.w. NMP, św. Michała i Jądwigi z dochodem z 4 łanów w Nowogródku oraz ołtarza Wszystkich Świętych z dochodem z łanów w Lipianach; 14 XII 1349, będąc w drodze do Szczecina na spotkanie z księciem Barnimem III, na prośbę swego kuchmistrza Gerkina Wulffa nadaje pewien roczny dochód; po dwóch dniach w Szczecinie na prośbę swego protonotariusza Dietricha Mornera w intencji zbawienia zmarłego Dietricha Pressela, byłego dziekana myśliborskiego, nadaje roczny dochód na założenie ołtarza NMP, Marii i Magdaleny, św. Jana. Ludwik Starszy wraz z współrządzającym z nim bratem Ludwikiem Rzymkim 27 VII 1350 w tegoż intencji ustalał ufundowanemu ołtarzowi NMP i św. Krzyża w kościele kolegiackim dochód z 8 łanów „na wyspie” (*in insula*) k. Lipian, należącej wcześniej do wasali: Konrada, Henninga i Mikołaja von Schönebeck, które ci sprzedali prepozytowi Ludolfowi, dziekanowi Dietrichowi Morner i kapitule; 15 III/ 25 IV 1350 wobec ubóstwa i niedostatku kolegiaty nadaje jej prawo patronatu nad kościołami w mieście Trzcisko i wsi Mętno w ziemi chojeńskiej; 2 XI 1350 potwierdza egzempcję od kompetencji swych urzędników (*advocatorum et equitatorum*) za wyjątkiem wozu i konia dla władcy podróżującego przez dobra, tego dnia nadaje pierwszej prebendzie (zatem prepozyckiej Mornera) 4 łany w Stanowicach w ziemi gorzowskiej po rycerzu Henningu Perwentitzu, potwierdza wolności i bierze w obronę przeciwko każdemu wrogowi²⁷.

Zapewne w 1348 w porozumieniu z biskupem dziekan Ludolf stwierdzał, że za zgodą margrabiego rajcy nadali 8 funtów brandenburskiej monety, z tego jedną część ma posiadać miejskie Bractwo Pielgrzymów dla opieki nad swym ołtarzem z prawem prezentacji swego duchownego²⁸.

Działo się to w okresie ciągle trwającego konfliktu Wittelsbachów ze Stolicą Apostolską. W 1350 r. dziekan – nadal protonotariusz Dytryk Morner - kapituła i pleban z Myśliborza zostali upomniani przez legata papieskiego z powodu niestosowania się do klątwy papieskiej rzuconej na Ludwika²⁹. Bulla pomija prepozyta stojącego przeciwko czele kapituły, a wymienia proboszcza miasta (!). Prawdopodobnie jednak w tym cza-

²⁷ CDB XVIII, s. 449, 452- 458, 460-1, 464, 465, K. F. K l ö d e n, *Diplomatische Geschichte des für falsch erklärten Markgrafen Waldemar von Brandenburg vom Jahre 1345-1356*, Berlin 1845, Teil II, II, s. 40.

²⁸ W. R e i n h o l d, *Chronik der Stadt Soldin von der ältesten bis auf die neueste Zeit...* Soldin 1846, s. 309, z datą 1248!

²⁹ CDB B II, s. 305.

sie kierowniczą rolę w kapitule spełniał Morner, spychając prepozyta na plan drugi i być może o niego tu, a nie o proboszcza miejskiego chodzi.

Jeszcze silniejsze związki z kolegiatą miał margrabia Ludwik Rzymski, od 1351 r. samodzielny władca Brandenburgii. Na prośbę swego kuchmistrza Gerkina Wulffa nadaje 16 III 1350 młyn Trzciniec; 31 marca t. r. nadaje w imieniu brata prawo patronatu nad kościołem w Moryniu i chce, by po wsze czasy był prebendą dziekanii; 25 II 1353 potwierdza dobra, wsie, wody, młyny, lasy, rzeki, majątki w mieście i poza nim, zwolnienie od podatków, bedy, z obowiązkiem wystawiania w czas wojny (wyprawy wojennej) tylko czterokonnego wozu, który po wyprawie zostanie zwrócony, a jeśli tego margrabia nie zrobi, kolegiata będzie do czasu zwrotu zwolniona od posług wojskowych; tego dnia nadaje patronat nad kościołem w Straussbergu (w ziemi barnimskiej), co jest kolejnym koronnym świadectwem powiązań Myśluborza z tym miastem od czasu swego powstania w XIII w.; 20 III 1354 na prośbę Hassona Starszego Wedla ze Świdwina nadaje 2 funty rocznego czynszu łąnowego w Lipianach; 12 V 1354 wydaje zgodę, by Rudolf von Schiltberg zamienił swą kandydaturę na prebendę w Myśluborzu z miejscem przy ołtarzu w kaplicy św. Ducha, trzymanym przez kanonika Jana, plebana z Mieszkowic; 17(21) II 1355 z bratem Ottonem przekazuje dochód z czynszu łąnowego w miasteczku Danków (na południowym styku z ziemią pełczycką) po v. Rauberze i v. Schildbergu, którzy go w lenno mieli, na fundację ołtarza, który otrzymują dziedzicznie ich kapelan Henryk Heydebusch, Ludwik de Goltsow (v. d. Goltz?) duchowny i jego brat Daniel³⁰. Zapewne oznacza to objęcie przez kolegiatę patronatu nad kolejną parafią miejską w Dankowie.

W 1355 Ludwik Rzymski nadaje prawo wyrębu drzewa w ciągu 10 następnych lat po 10 prętów na kontynuowanie rozpoczętej budowy nowego – „swego” jak zaznaczył – kościoła kolegiackiego; 19 IV 1362 potwierdza kolegiacie obowiązek przestrzegania reguły, że nikt kto nie miał małej prebendy, dużej nie dostanie; dla ufundowania ołtarza NMP w 1363 nadaje 9 łąnów w Gralewie k. Gorzowa, które lennik Rose posiadał³¹. Zaznaczył swe związki z kolegiatą i jego młodszy brat Otto, współrządca od 1360, samodzielny margrabia od 1365. W 1364 poczynił nadanie na fundację ołtarza Wszystkich Świętych; 26 IV 1368 nadał swemu kanonikowi i kapelanowi dochód w owsie puszczańskim dostarczonym przez wieś Golin³², w 1372 nadaje kolegiacie prawo wyrębu długiego drzewa w lesie k. Trzcinnej. Nadania powyższe są pośrednio wskazówkami, że kościół kolegiacki był w budowie.

***

Z czasów panowania w Brandenburgii Luksemburgów (1373–1402) posiadamy niewiele przekazów źródłowych o kolegiacie. Nowa Marchia stała się peryferyjnym i marginalizowanym obszarem ich czeskiego władztwa. Według spisanych w tym czasie (ok. 1380 r.) statutów kapituły kamińskiej, kolegiata i rezydujący kanonicy mieli rocznie dawać biskupowi po 2 naczynia (*fistula* – butle z trzciny lub inne naczynia) dobrego wina

³⁰ CDB XVIII, s. 461-2, 464: 1350 r., s. 468, XII, s. 73: 1353 r.; K. F. Klöden, op. cit., s. 186, 196: 1354 r.; CDB XVIII, s. 301: 1355 r. Kaplica św. Ducha poza Bramą Młyńską i doliną Myśli, prawdopodobnie z XIV w., z cegły i ciosów granitowych, nowa z ok. 1400, potem spichlerz, B. Stephan, *Ziegeleleiwesen im Kreise Soldin*, Heimarkalender f. D. Kreis Soldin X, 1931, s. 131, *Katalog zabytków sztuki w Polsce. T. IX. Woj. Szczecińskie, z. 8. Powiat myśluborski*. Oprac. H. Kozakiewicz, Z. Świechowski, Warszawa 1951, s. 7.

³¹ CDB XVIII, s. 470: 1355 r., s. 472: 1362 r., s. 473: 1363 r.

³² CDB XVIII, s. 473, 476.

gubińskiego i gorzowskiego, jak i na św. Dionizego beczkę (*vas*) wina jagodowego do dworu biskupiego w Szczecinie. Na św. Marcina prepozyt i dziekan mają dostarczać po dobrej beczce wina słodkiego z Rivoglio (w Istrii) i dryling biskupich fenigów. Biskup ma prawo wybierać, potwierdzać, przenosić i prezentować na wszystkie urzędy i godności w kolegiacie bez konsensu kapituły kolegiackiej³³, co godziło w kompetencje margrabiów. Te obowiązki wobec stolca biskupiego w Kamieniu odnieść wypadnie oczywiście i do okresu wcześniejszego.

Pleban (prepozyt?) został wymieniony 19 VI 1389 wśród głównych adresatów w diecezji do głoszenia klątwy biskupa Jana pomezanskiego rzuconej na sprawców porwania księcia Geldrii Wilhelma, uwięzionego w Złocięncu przez Egharda von dem Wolde. Biskup kamiński Mikołaj oraz starsi (*magistri et rectores*) Bractwa Maryjnego w Myśliborzu, duchowni Bertold Ritzecop i Mikołaj Tzygh, przy konsensie prepozyta kapituły Dietricha, dziekana Betekina (von dem Borne) i całej kapituły 8 III 1399 fundują drugą altarię przy ołtarzu NMP w kościele kolegiackim z dochodem 22 grzywien z dwóch łańów w Trzcińsku, które ufundował Jan von Wartenberg, starosta Nowej Marchii, ponadto 80 grzywien szczecińskich fenigów, które nadał Arnold von Grave, archidiakon czeliński i kanonik myśliborski. Co roku w dzień narodzenia NMP i jego wigilię ma się od tej pory odbywać w chórze uroczyste nabożeństwo żałobne i msza odprowadzana przez wikarych i inne sługi kościelne, a każdy kanonik uczestniczący we mszy ma otrzymywać 1 szyling, kustosz i nauczyciel (*scolarum rectori*) 6 fenigów, uczniowie po 2 fenigi³⁴.

W czasach Zakonu Krzyżackiego (1402-1454) i pierwszych Hohenzollernów (1454-1535)

W 1402 Nowa Marchia stała się częścią państwa krzyżackiego w Prusach. Przebywał w kolegiacie pierwszy wójt Nowej Marchii Baldwin Stal 19 VI 1403, a Krzyżak, biskup kamiński Mikołaj, praktycznie zmuszony po walce z księciem Bogusławem VIII słupskim do opuszczenia pomorskiej części diecezji, tu znalazł swój punkt oparcia. W Myśliborzu przebywa 25 X 1408 jego wikariusz generalny Jan Winkler, biskup Gardar na Grenlandii i on sam 20, 25, 31 X 1408, 28 I, 7 III, 4 VII 1410, zapewne tu umierając³⁵ We wrześniu 1415 odbyło się w Myśliborzu kolejne posiedzenie sądu inkwizycyjnego dla osądzenia heretyków i czarowników z okolic. Biskup Zygfryd II, przebywając 13 VIII 1428 w Myśliborzu, zatwierdza nadanie duchownego Jakuba Furmana, który w intencji rodziców z Myśliborza, przekazał na kościelne cele 9 grzywien rocznie z dóbr giermka Fryderyka Plötz z Brwic (k. Trzcińska); a 27 IV 1432 przekazał swą biskupownicę (*denarii episcopales*) pobieraną z ziemi myśliborskiej w wysokości 214 grzywien, w wypadku gdy przez (czeskich) husytów (*per domenatos haereticos*) kolegiata będzie spustoszona³⁶.

³³ R. K l e m p i n, *Diplomatische Beiträge zur Geschichte Pommerns aus der Zeit Bogislafs X.*, Berlin 1859, s. 390, nr 211-215.

³⁴ *Geschichtsquellen des burg-und schlossgesessenen Geschlechts von Borcke*, hrsg. G. S e l l o, Berlin 1896-1910 (dalej: UBB), Bd I, nr 315, CDB XVIII, s. 483.

³⁵ CDB XVIII, s. 484, A. K e h r b e r g, *Erläuterter historisch-chronologischer Abriss der Stadt Königsberg in der Neumark*, 2 Aufl., Berlin 1724, Abt. I, s. 143, CDB XXI, s. 247, XIX, s. 301, 302, 305, 306, Regesten zu den Urkunden der Marienstiftes in Stettin – Archiwum Państwowe w Szczecinie, Zbiór starych inwentarzy nr 28 (dalej: RM), nr 91a, zob. też E. R y m a r, *Siedziba Mikołaja w Myśliborzu*, w: tenże, *Biskupi, mnisi, reformatorzy*, Szczecin 2002, s. 88 n.

³⁶ P. H a f f t i t z, *Microcronicon*, w: CDB D s. 150, CDB XIX, s. 329. *Regesten zu den Urkunden des Bistums Kammin* (dalej: RBK) – Archiwum Państwowe w Szczecinie, Zbiór starych inwentarzy nr 6, Bd I, nr 531.

Trafnie przewidywał biskup Zygfryd ewentualną zemstę Czechów za udział w głosowaniu za spaleniem Jana Husa na soborze w Konstancji. W 1432 husyci urządzili najazd w głąb Brandenburgii. Tego roku Polska zawarła sojusz z husytami, by ukarać Krzyżaków za najazd z 1431 r. W początkach czerwca 1433 do Nowej Marchii wkroczył korpus kilku tysięcy czeskich husytów (tzw. „sierotek”) wspartych przez wojska Wielkopolan. Ciągnąc na front główny na Pomorzu Nadwiślańskim, po zajęciu Strzelec, Dobiegniewa, oblężeniu Gorzowa wojska czeskie skierowały się stąd na północ. Myślibórz opuszczony w popłochu przez ludność został 15 czerwca 1433 spalony wraz z kolegiatą i klasztorem dominikanów, a dobra kolegiaty spustoszone³⁷. To może dlatego nie podniosły się z upadku wioski puszczańskie wymienione wyżej. W listopadzie tego roku Myślibórz był zwalniany z podatków i otrzymał na dwa lata prawo wyrębu drzewa w lasach Zakonu (tj. państwowych) celem odbudowy³⁸, w 1437 ogłoszono kolektę w kraju na odbudowę myśliborskiego klasztoru dominikanów, gromadzenie na nowo sprzętów i ksiąg kościelnych³⁹.

Sobór w Bazylei wystosował 21 VII 1440 polecenie w sprawie interdyktu do prałatów z Brandenburgii, Kamienia, Myśliborza i Chojny⁴⁰. Wójt Nowej Marchii 3 VIII 1442 nadaje kolegiacie wyspę „Kesselera” w jez. Mysliborskim przed Pyrzycką Bramą, co stało się przyczyną ostrego zatargu z miastem. Wielki mistrz krzyżacki 9 X 1447 decyduje, że *Kesseler Werder* ma posiadać kościół z tytułu szkód husyckich z 1433 zwolniony od czynszu 4 grzywien i odrzuca roszczenia miasta do wypasu, suszenia sieci, wykosu traw⁴¹. Wielki mistrz prosi kapitułę 8 XII 1446, by plebanowi z Kostrzyna przy obejmowaniu urzędu przekazać pewien dochód z powodu jego ubóstwa; 21 IV 1447 rozstrzyga spór kolegiaty z wójtem, miastami Myślibórz i Trzcinińsko. Spór z Myśliborzem – na tle eksploatacji owej wyspy „Kesselera”? – trwał latem i jesienią 1449 roku. Wielki mistrz wyznaczył posiedzenia sądu w Malborku w tej sprawie⁴². Pisał 1 VII 1448 do wójta krajowego, by pomógł prepozytowi w sporze z biskupem i kapitułą kamińską w sprawie pewnej prebendy; 2 VI 1450 do swego prokuratora w Rzymie o wysyłaniu prepozyta z Myśliborza w związku z postępowaniem w Stolicy Apostolskiej przeciwko prałatom Nowej Marchii za opór wobec pobierania opłat przy przekazywaniu funkcji kościelnych⁴³. Wójt Nowej Marchii donosił do Malborka 26 XII 1451 o zamiarze Wawrzyńca Smeda z Chojny przekazania kapitule swych dóbr i 26 X 1452 o ich przekazaniu⁴⁴.

³⁷ Wynika to z doniesień słanych z Nowej Marchii do Malborka 12, 13, 16, 20 czerwca, J. V o i g t, *Die Erwerbung der Neumark*, Berlin 1863, s. 218, *Repertorium der im Kgl. Staatarchiv zu Königsberg i. Pr. Befindlichen Urkunden zur Geschichte der Neumark*, bearb. E. Joachim, hrsg. P. v. N i e s e n, Schriften d. Vereins f. Geschichte der Neumark, Heft 3, 1895, nr. 739, *Regesta historico-diplomatica Ordinis S. Mariae Theutonicorum 1198–1525*, bearb. E. J o a c h i m, hrsg. V. W. Hubatsch. Pars I, Göttingen 1948, 1950 (dalej: RHD), Vol. I, nr. 6501, *Regesta Historiae Neomarchicae. Die Urkunden zur Geschichte der Neumark und das Landes Sternberg*, hrsg. N. K. K l e t k e, I–III Abt., (Märkische Forschungen, Bd X–XII, 1867–1869) II, s. 113, CDB XIX, s. 334, W. R e i n h o l d, op. cit., s. 54.

³⁸ J. S a r n o w s k y, *Die Wirtschaftsführung des Deutschen Ordens in Preussen (1382–1454)*, Köln 1993, s. 372, D. K u r z e, op. cit., s. 58 n.

³⁹ F. B u n g e r, *Zur Mystik und Geschichte der märkischen Dominikaner*, Berlin 1926, s. 94.

⁴⁰ CDB XIX, s. 439.

⁴¹ *Repertorium*, nr 915, 1118, 1155, 1185–6.

⁴² Tamże, nr 1289, 1295.

⁴³ Tamże, nr 1237, 1307.

⁴⁴ Tamże, nr 1383, 1429.

Po udziale mieszczan gorzowskich w spisku antykrzyżackim z 1443 r., w ramach represji, wyrażających się też budową w Gorzowie nowego zamku, Krzyżacy przystąpili do przejścia od kolegiaty patronatu nad tamtejszą parafią. Już w 1445 r. wielki mistrz zajmował się jej obsadą, w kwietniu 1447 układał się z kolegiatą w sprawie sprzedaży prawa patronatu z zachowaniem dotychczasowych beneficjów duchownych. Spłata należności nastąpiła w ciągu lat 1451–1453⁴⁵. Wójt Nowej Marchii Krzysztof Eglinger 18 II 1453 prosił wielkiego mistrza o wystawienie kapitule listu lennego na wszystkie dobra nabyte za pieniądze otrzymane za parafię w Gorzowie, wraz z nowo nabytymi od burmistrza Chojny Wawrzyńca Smeda; 11 III 1453 kapituła stwierdza, że od mieszczanina chojeńskiego Henryka Berkowa i jego żony otrzymała 200 grzywien „oczek zięby”, wypłacając im rocznie na czas życia od tego kapitału rentę 15 takich grzywien, a po ich śmierci będzie odprawiać coroczne nabożeństwo żałobne⁴⁶. W tym czasie (4 V 1453) kolegiata zakupiła – widocznie za pieniądze otrzymane za parafię w Gorzowie – 3/4 wsi Różańsko w ziemi myśliborskiej⁴⁷.

W początkach 1454 w obliczu wojny z Polską Zakon Krzyżacki zastawił Nową Marchię elektorowi brandenburskiemu. Myślibórz powraca do Brandenburgii. Papież Kalikst III wystosował 24 IX 1455 bullę potępiającą zbuntowane stany pruskie, kierując ją do biskupów Zamory, Wrocławia i specjalnie do prepozyta myśliborskiego Czorgesa jako jej egzekutorów, uznawanych za przyjaciół Zakonu. Nastąpiło jednak opóźnienie jej ogłoszenia w Nowej Marchii na skutek stanowiska Czorgesa domagającego się wpięć kosztów za wyświadczony Krzyżakom wcześniej liczne usługi. Pokrył je wreszcie elektor Fryderyk II. Wielki mistrz informował go 19 IV 1456 o przesłaniu prepozytowi z Myśliborza tej papieskiej kłatwy do ogłaszania jej w Marchii i prosił o przekazanie Czorgesowi za te czynności 20-30 guldenów⁴⁸. Elektor Fryderyk II swą troskę o kolegiatę zaakcentował 10 XII 1454, dokładając do 3/4 Różańska dalszą 1/4 część wsi, kupioną od szlachciców Konrada i Nickela Damnitzów. Kapituła 18 XI 1455 sprzedaje radzie miejskiej Gorzowa 4 łany w Wawrowie za 150 grzywien obiegowej monety lub 15 kop groszy⁴⁹. Najwyraźniej były to łany parafialne.

Papież Pius II (wybrany 3 IX 1458) na prośbę elektora z 25 I 1459 wyłącza 23 III 1459 kolegiatę z jurysdykcji (*ab omni iurisdictione, dominio et potestate*) biskupa i witzuma kamieńskich i bierze pod swą bezpośrednią opiekę z dobrami przez heretyków totalnie zdewastowanymi i spalonymi (*per hereticos totaliter devastate et ignis incendio concremate fuerunt*) (tj. w 1433 przez wojska husyckie) z powodu zakłóceń, przesładowania i obciążeń finansowych (*diversis perturbationibus et vexationibus*), na które często prepozyt, dziekan i kanonicy skarżyli się, że przez to nie mają środków do życia. Wykonawcą decyzji czyni duchownych brandenburskich: biskupa lubuskiego, prepozyta kapituły w Brandenburgii i prepozyta berlińskiego⁵⁰. Przy Stolicy Apostolskiej stał wówczas przebywał brat elektora, Albrecht, który widocznie sprawy tej dopilnował.

⁴⁵ Tamże, nr 1064, 1154, 1333, 1338, 1432, RHD I 10586, 10618, 10642, 11011, II, nr 2872.

⁴⁶ CDB XIX, s. 379, *Repertorium*, nr 1441.

⁴⁷ D. K u r z e, op. cit., s. 59, przyp. 10, za znanym C. G a h l b e c k o w i dokumentem w archiwum krzyżackim.

⁴⁸ M. B i s k u p, *Trzynastoletnia wojna z Zakonem Krzyżackim 1454–1466*, Warszawa 1967, s. 385, 438, *Regesta* II, s. 230: 19 IV 1456 r.

⁴⁹ CDB XVIII, s. 489, Archiwum Państwowe w Gorzowie – dokumenty pergaminowe, nr 89.

⁵⁰ *Repertorium Germanicum*, t. VIII, Tübingen 1993, nr 5297, D. K u r z e, op. cit., s. 70.

Jest to doniosły akt egzempcji. Podobną akcją elektor podjął w 1447 w odniesieniu do kolegiaty w Stendalu, by wyłączyć ją spod jurysdykcji biskupa halbersztadzkiego. Prepozytem kapituły był wtedy w Myśliborzu Wilkin Thomae, wcześniej prepozyt kapituły lubuskiej, kapłan zamkowy elektora Fryderyka II, widocznie ustanowiony w Myśliborzu dla przeprowadzania zamysłu egzempcji, wyłączenia z diecezji kamieńskiej lub poddania kolegiaty biskupowi lubuskiemu⁵¹. Jednak potem kolegiata nadal pozostaje w diecezji kamieńskiej, zatem wskazuje ten akt papieski jedynie na daleko idące plany elektora, niezrealizowane widocznie skutkiem kontrakcji ośrodka kamieńskiego. W 1471 rada miejska Myśliborza prosiła administratora kapituły kamieńskiej o potwierdzenie fundacji dwóch wikarii i od dawna ufundowanej mszy porannej⁵².

Od 1469 kapituła pozostawała w opozycji wobec biskupa – elekta kamieńskiego Ludwika von Everstein z Nowogardu i w interesie elektora skonfliktowanego od 1464 z książętami pomorskimi na tle sukcesji szczecińskiej, dążyła do oderwania się do biskupstwa lubuskiego. Prepozyt Wilkin Thomäe od 1474 stał na czele opozycji wobec wybranego biskupem w kapitule Ludwika. Od papieskiego legata Antoniego Bonumbry otrzymał wtedy pełnomocnictwo do karania duchownych za posłuszeństwo Ludwikowi i prawo dysponowania zwolnionymi beneficjami w Nowej Marchii i południowej części diecezji kamieńskiej, wbrew – popieranemu przez kapitułę kamieńską i księcia Bogusława X – biskupowi – postulatowi Ludwikowi⁵³. Ze skargą na niego za uzurpowanie sobie jurysdykcji i dochodów archidiaconalnych w Szczecinie, Stargardzie i Trzcieńsku, z powołaniem się na decyzje Bonumbry, w 1474 do Rzymu udał się prepozyt kapituły kamieńskiej Henning Cossebade. Skargi były skuteczne, bo papież Sykstus IV 18 V 1476 zalecił mu zaprzestania działalności i wezwał do stawienia się w Rzymie celem złożenia wyjaśnień. Pismo to 12 VIII 1476 dostarczył prepozytowi myśliborskiemu oficjał pyrzycki. Thomäe apelował w Rzymie, a 15 X 1477 w Myśliborzu zwalniał od ekskomuniki duchowieństwo archidiaconatu stargardzkiego i czelińskiego, wicedominatu kamieńskiego, nałożonej z powodu *subsidiū charitatifvū* ⁵⁴. Proces przeciw niemu prowadzono w Rzymie w czerwcu–sierpniu 1477 pod kierunkiem prepozyta kolegiaty kołobrzeszkiej Mikołaja Bruckmana. W trakcie tego postępowania rokowano też z biskupem lubuskim w związku z dążeniem elektora brandenburskiego do oderwania nowomarchijskiej części diecezji kamieńskiej do diecezji lubuskiej. Elektor Albrecht w tym czasie, 1 VII 1476, pisał do swego posła w Rzymie, dziekana kapituły bamberskiej, by wobec anarchii w diecezji kamieńskiej prowadził rokowania w sprawie podporządkowania Nowej Marchii diecezji lubuskiej, brandenburskiej lub hobolińskiej⁵⁵.

W 1478 walka o sukcesję szczecińską – przerwana pokojem z 1472 r. – weszła w nową fazę. W początkach kwietnia Wacław X wołoski wznowił działania wojenne, do których potem dołączył jego bratanek Bogusław X słupsko-szczeciński. Według skargi elektora z 29 V 1478 wojsko pomorskie z rejonu Pyrzyce w sile 150 jazdy spłądowało dobra kapituły, w potyczce z załogą myśliborską poniosło jednak spore straty w ludziach

⁵¹ D. K u r z e, op. cit., s. 63 n.

⁵² CDB XVIII, s. 494.

⁵³ M. W e h r m a n n, *Graf Ludwig v. Everstein als Postulat von Cammin (1469-1480)*, Monatsblätter der Gesellschaft für pommersche Geschichte und Altertumskunde (dalej: Monatsblätter Stettin), 1897, s. 37 n.

⁵⁴ D. K u r z e, op. cit., s. 64 oraz M. W e h r m a n n, op. cit., s. 37–51.

⁵⁵ D. K u r z e, op. cit., s. 64, F. P r i e b a t s c h, *Politische Correspondenz des Kurfürsten Albrecht Achilles*, Leipzig 1894–1898, Bd II, s. 245.

i koniach⁵⁶. Landwójt Nowej Marchii Krzysztof von Polentz rozstrzygał 4 II 1481 spór kolegiaty z miastem o patronat nad ołtarzem w kaplicy św. Jerzego przed Bramą Młyńską powiązany ze szkołą parafialną⁵⁷. W 1491 wizytował kolegiatę biskup kamieński Benedykt. Potem landwójt elektorski Krzysztof von Polentz pisał do kantora i administratora kamieńskiego Jerzego von Puttkamera w sprawie 9 reńskich guldenów, które otrzymał biskup Benedykt od niego oraz kanonika myśliborskiego Jana v. Ellingena w zajeździe myśliborskim⁵⁸, widocznie na utrzymanie podczas pobytu.

Ze schyłku epoki przedreformacyjnej pochodzą ślady studiów kanoników w Pradze, Wiedniu, Lipsku, Erfurcie, Bolonii. Dwaj kanonicy pełnili nawet funkcje rektorskie w Lipsku⁵⁹

Kasata

Idee luterzańskie szerzyły się w tej części Nowej Marchii wnet po wystąpieniu Marcina Lutra w 1517 r. O przełomie można było jednak mówić z chwilą, gdy nowy (od 1535) władca kraju, syn elektora Joachima I, margrabia Jan kostrzyński wraz ze swą brunswicką żoną wprowadził luteranizm na dworze w Kostrzynie w 1536 czy 1537 roku. W Gorzowie proboszcz Wolfgang Czینگk udzielił 1 XI 1537 rajcom komunii pod dwiema postaciami. Jan Krentzlow, ewangelicki pleban Trzcińska, znany jest z lat 1536-1547⁶⁰.

Kanonik Jan Ertmann (Erdmann, Ertmar) pozostawił relację o sekularyzacji kolegiaty, zawartą w liście z 1548 do innego kanonika Piotra Stenkopa. Otóż margrabia Jan późnym latem 1538 roku wysłał do Myśliborza magistra Henryka Frame⁶¹ z poleceniem pełnienia obowiązków duchownego luterńskiego w kościele kolegiackim i wygłaszania kazań. Ten następnego dnia po przybyciu zebrał kapitułę, złożoną już tylko z sześciu kanoników: prepozyta von Kremptzowa, dziekana von Wedla, kantora Tammena, kustosza mgra Pussena (Büssowa) oraz Bodickera i jego, Ertmanna i zakomunikował, że przybył, by nie znosząc oporu, a nawet siłą, głosić naukę Lutra, o czym pod groźbą zdjęcia z funkcji należy zakomunikować ludowi miejskiemu. Kanonicy się nie podporządkowali. Margrabiemu musiało zależeć na przełamaniu oporu, bo od Myśliborza *Metropolis Nove Marchie*, jak go przy tej okazji Ertmann określa, zależy dalszy los reformacji. Wkrótce margrabia posłał Framemu na pomoc Wieńczysława czy Wacława (Wenzel) Tilemanna (czy raczej Kilmanna, Kielmanna) jako pastora (proboszcza) w kolegiacie dla wprowadzenia luterńskiej ordynacji⁶². Kielmann pochodził z Lwówka na Śląsku. Immatrykulowany w Wittenberdze (1527), kapłan ewangelicki w Paserin k. Luckau (1529), w 1539 pastor w Chojnie, zapewne od 1541 superintendent nowomarchijski w Kostrzynie i od 1552 pa-

⁵⁶ O czym 4 VI z Prenzlau margrabia Jan donosi ojcu elektorowi, F. P r i e b a t s c h, op. cit., s. 398.

⁵⁷ CDB XVIII, s. 496. W. R e i n h o l d, op. cit., s. 230, odnosi to do kaplicy w kościele kolegiackim NMP.

⁵⁸ RBK, nr 913.

⁵⁹ K. S c h ä f e r, *Märkisches Bildungswesen vor der Reformarion*, Berlin 1928, s.19.

⁶⁰ J. Z y s n a r s k i, *Duchowni landsberskich kościołów przed 1945 r.*, Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archivalny 9, 2002, s. 55. B. R i e c h, *Aus der Stadtchronik von Bad Schönfliess*, Königsberger Kreiskalender, 1, 1926, s. 86.

⁶¹ W dokumencie Flamen, u W. R e i n h o l d a, op. cit., s. 231 Hammer, ale to w istocie Hamme, dotąd duchowny luterński w Krośnie, potem pierwszy pleban luterński w Chojnie – H. B u t o w, *Zur Reformationgeschichte der Stadt Königsberg Nm*, Die Neumark 14, 1943, s. 26.

⁶² CDB XVIII, s. 521 n., W. H o p p e, op. cit., s. 103 n.

stor tamże, zmarł 10 VIII 1562 roku⁶³. Powróćmy do relacji Ertmanna. Kanonicy trwali jednak przy swoim, msze i śpiewy w dawnym obrządku odprawiali. Margrabia brał ich przeto głodem, zajmując ich dobra, słał rozkazy w sprawie porządku w nabożeństwach. Wysyłał ludzi do zabierania złotych i srebrnych przedmiotów liturgicznych, jak kielichy, lichtarze, wieczne lampy, kadzielnice złote, księgi, doprowadzając kanoników do opuszczenia miasta, aż do pozostania tylko prepozyta. Po śmierci ostatniego prepozyta Bartłomieja von Kremptzowa (23 III 1542) kierujący kapitułą kantor Cyriak Tamme, będący w niełasce kanoników z powodu stosunków seksualnych z kobietą, ten istny *Judas proditor*, wbrew kanonikom uległ margrabiemu, który podyktował swe warunki. Wydał mu pieczęć. Kanonicy ze względu na narastającą z dnia na dzień wrogość mieszkańców, opuszczają miasto. Ostatni (kantor Cyriak, mgr Kerstian Büssow, Jan Ertmar czy Erdmann, Paweł Newman) 13 I 1543 za 3000 reńskich guldenów przekazują margrabiemu Janowi dobra i dochody. Są to:

- Różańsko dające rocznie 46 guldenów, 23 grosze, 4 fenigi, 10 wispli, 9 szefli żyta, 2 wisple z młyna, 9 wispli 12 szefli owsa i 254 kur;
- Trzcina przynosząca 25 guldenów 7 groszy 7 fenigów;
- Ławy z 40 guldenami i 18 groszami;
- Myśliborzyce z 60 guldenami i 22 groszami;
- Staw z 60 guldenami i 20 groszami, 8 wisplami żyta z młyna Zarzeczce i 7 wisplami z młyna w Myśliborzu;
- łąny w Nowogrodzku dające 2 guldeny 26 groszy i beczkę miodu;
- daniny kurze we wsiach (od zagrodników), dochody z tytułu służb, czyż piwnej, połowań na dzikiego zwierza, wyrębu, wypasu, połowu ryb, itp.⁶⁴

Wynika z tego, że kompleks dóbr k. Barlinka (Brunken, Wukun) został stracony już wcześniej. Srebra kościelne wyceniono na 327 guldenów. Proces likwidacji był zakończony w 1548 roku, kiedy powstała relacja Ertmanna przebywającego nadal w Myśliborzu. Thesaurariusz Büsse zmarł w 1570 w wieku lat 80., a ostatni żyjący kanonik Paul Neumann – w 1579, od 1555 był burmistrzem Myśliborza⁶⁵. Margrabia utworzył z majątku ziemskiego domowę, ale jej ośrodek przeniósł do Karska.

Archiwum kolegiaty przeniesiono do Kostrzyna, gdzie zostało zniszczone podczas bombardowania latem 1758 roku⁶⁶. Rozmiary upadku myśliborskiego ośrodka powiększył pożar kolegiaty w 1530 i wielki pożar całego miasta 10 V 1539 roku. Odbudowa kościoła kolegiackiego trwała w latach 1585-1592.⁶⁷ Kościół trwa do dziś będąc pamiątką po dawnej historii Myśliborza.

Skład kapituły

Kapituła składała się z co najmniej 12 kanoników. Prebendy większe posiadali kanonicy funkcyjni: prepozyt, dziekan, kantor, kustosz. Prepozyt, także dziekan (np. Dietrich Morner), często już od 1298 r. pełnili służbę dworską, dyplomatyczną, mieli wpływ

⁶³ L. M o l w o, *Margraf Hans von Küstrin*, Hildesheim 1926, s. 407, H. B u t o w, op. cit., 26.

⁶⁴ CDB XVIII, s. 521 n.

⁶⁵ M. A l b e r t z, op. cit., s. 18–23.

⁶⁶ W. H o p p e, op. cit., s. 203.

⁶⁷ *Register über 90 bisher ungedruckte Urkunden die Geschichte der Stadt Landsberg a.d. W.betreffend, nach den Originalen zu Landsberger Archiv*, bearb. V. Markgraf, w: 3 Jahresbericht d. Hist. Statist. Vereins zu Frankfurt a. O. 1863, s. 68, D. K u r z e, op. cit., s. 59, *Katalog zabytków ...*, s. 6.

wy w sprawach świeckich jako radcy dworscy margrabiów i krzyżackich wójtów krajowych (w XV w.).

Poniżej prezentuję zapoznanych dotąd kanoników. Lista nie jest kompletna. Dalejsze nazwiska ujawniać będzie kwerenda archiwalna, jak chociażby prowadzona od lat w zasobach archiwum watykańskiego czego efektem jest wielotomowa publikacja *Repertorium Germanicum*. Niepewnych kanoników złożono mniejszą czcionką. To zwykle duchowni (plebani, wikariusze) z kościołów parafialnych miejskich, pozostających pod patronatem kolegiaty. Starano się zachować kolejność chronologiczną. Kanoników opatrzone kolejnymi numerami. Domyslni czy pozorni posiadają numery poprzedników z dodaniem liter „a, b...”. W znalezieniu poszukiwanych kanoników posłuży umieszczony na końcu indeks alfabetyczny. Celem ograniczenia liczby przypisów dokumentację źródłową podano w tekście w nawiasach z zastosowaniem skrótów:

APG – Archiwum Państwowe w Gorzowie. Zbiór dokumentów pergaminowych

BS – H. Bier, *Märkische Siegel. 1 Abt.: Die Siegel der Markgrafen und Kurfürsten von Brandenburg. Teil II: Die Siegel der Markgrafen aus dem Hause Wittelsbach*, Berlin 1833

C – *Codex diplomaticus Brand...* (jak w przyp. 6)

E – R. Eckert, *Geschichte von Landsberg an der Warthe, Stadt und Kreis*, Teil I-II. Landsberg 1890

GZ – C. Gahlbeck, *Zisterzienser...* (jak w przyp. 13)

H – H. Heyden, *Von den bischöflichen Beamten in Pommern, Blätter f. Kirchengeschichte Pommerns*, Heft 19, 1939, s. 24–38, Heft 20/21, Heft 22/23 s. 83–85.

HP – H. Heyden, *Protokolle der pommerschen Kirchenvisitationen 1535–1555*, Bd I-III, Köln/Graz 1961-1964

HS – H. Hoogeweg, *Die Stifter und Klöster der Provinz Pommern*, Bd I, Stettin 1924

HSS – W. Hoppe, *Stift ... Soldin* (jak w przyp. 18)

KD – R. Klempin, *Diplomatische Beiträge...* (jak w przyp. 33)

KDGW – K. F. Klöden, *Diplomatische Geschichte...* (jak w przyp. 27)

KE – D. Kurze, *Die Exemtion...* (jak w przyp. 14)

KQ – D. Kurze, *Quellen zur Ketzergeschichte Brandenburgs und Pommerns*, Berlin 1975

MR – *Register über 90 bisher ungedruckte Urkunden die Geschichte der Stadt Landsberg a.d. W. betreffend, nach den Originalen zu Landsberger Archiv*, bearb. v. Markgraf, w: 3 Jahresbericht d. Hist. Statist. Vereins zu Frankfurt a. O. 1863, s. 9-18

MU – A. Motzki, *Urkunden zur Camminer Bistumsgeschichte auf Grund der Avignonesischen Supplihenregister*, Stettin 1913

P – *Pommersches Urkundenbuch* (jak w przyp. 1)

PGL – F. Priebatsch, *Geistiges Leben in der Mark Brandenburg am Ende des Mittelalters*, FBPG XII, 1899

R – *Repertorium... Neumark...* (jak w przyp. 37)

RBK – *Regesten ... Bistums Kammin* (jak w przyp. 36)

RC = W. Reinhold, *Chronik...* (jak w przyp. 28)

RG – *Repertorium Germanicum. Regesten aus den päpstlichen Archiven zur Geschichte des Deutschen Reichs und seiner Territorien im XIV. u. XV. Jahrhundert*, t. II- IX, Berlin 1933, 1935, 1957, 1958, Tübingen 1979- 2004

RHD – *Regesta* (jak w przyp. 37)

RKK – *Regesten zu den Urkunden des Domkapitels in Kolberg* – Archiwum Państwowe Szczecin. Zbiór starych inwentarzy nr 1131

RM – *Regesta... Marienstift* (jak w przyp. 35)

- RUR– Regesten zu den Urkunden betr. die Ritterorden in Pommern.- Archiwum Państwowe w Szczecinie. Zbiór starych inwentarzy nr 22
- S – E. Syska, *Die Urkunden der Stadt Landsberg an der Warthe (Gorzów Wielkopolski) aus der Askanier u. Wittelsbacherzeit 1257–1373*, Jahrbuch f. Die Geschichte Mittel- u. Ostdeutschlands, 48, 2002/2003
- UBB – *Geschichtsquellen...Borcke ...* (jak w przyp. 34)
- UBO – O. Grotefend, *Geschichte des Geschlechts von der Osten. Urkundenbuch*, Bd I-II, Stettin 1914, 1923
- UBK – G. Kratz, *Geschichte des Geschlechts von Kleist, I Theil. Urkundenbuch*, Berlin 1862

Prepozyci

Na czele kapituły kolegiackiej stał prepozyt, zarazem proboszcz Myśliborza i pierwsza osoba wśród duchowieństwa Nowej Marchii. W hierarchii prałatury nowomarchijskiej miał rangę niższą niż opaci klasztorów w Bierzwniku i Mironicach, ale przy czynnościach prawnych wyprzedzał komtura chwarszczańskiego joannitów, joannickich plebanów z Chojny i Choszczna, prepozytów klasztornych z Cedyni i Recza. Zwykle spotykamy prepozytów wśród radców dworu panującego, w misjach dyplomatycznych.

1. **Jan (I)** 15 V 1298 *prepositus in Soldyn* i zarazem kapelan margrabiego Albrechta III, podczas zjazdu margrabiego w Myśliborzu (zapewne z okazji ślubu córki Albrechta z Mikołajem rostockim?) z książętami Henrykiem meklemburskim, Mikołajem rostockim, Mikołajem z Orli (Werle, ośrodek innej dzielnicy meklemburskich Niklotowiców) i Ottonem szczecińskim – na liście świadków przywileju dla joannitów wymieniony po opacie z Kołbacza, przed Hermanem prepozytem z Gorzowa, zapewne identyczny z notariuszem margrabiego Janem, sporządzającym akt fundacji kolegiaty myśliborskiej już 1 VI 1298, też w Myśliborzu (C B I, s. 217, XVIII, s. 443). Zanim założono kolegiatę, był prepozytem w Myśliborzu, prepozytury przeniesionej przez margrabiego po 1296 z polskiego dawniej Santoka na obszar diecezji kamińskiej, co potem wypominała *Kronika wielkopolska*. Jest więc pierwszym prepozytem kolegiaty. Wkrótce w otoczeniu margrabiego Albrechta stwierdzamy jego kapelanów, notariuszy - sekretarzy: 24 VI 1298 Jana plebana w Brandenburgu (tj. w Neubrandenburgu), magistra Jana plebana w Stargardzie (Burg Stargard k. Neubrandenburga, potem w Meklemburgii), w 1299 magistra Jana z Dymina, w 1300 przy czynności w Mosinie k. Gorzowa tegoż i notariusza Jana (C B I, s. 203, 229, XIII, s. 9), zatem nie wykluczone, że jeden z nich to wcześniej terytorialny prepozyt myśliborski. Prepozyt myśliborski Jan wystąpił też 2 II 1300 w Myśliborzu przy fundacji nowego klasztoru cystersów Himmelfort k. Lychen w ziemi wkrzańskiej, obok prepozytów z Bernau i Gorzowa, poprzedzając na liście świadków m. in. kapelana Jana z Dymina, zatem z nim nie był identyczny. Nie był zapewne prepozytem już 22 V 1300, bowiem wtedy w Kłodawie k. Gorzowa Albrecht III wystawia akt fundacyjny nowego opactwa cysterskiego w Mironicach k. Gorzowa, przy czym znany nam już prepozyt gorzowski Herman poprzedza na liście świadków Jana, ale dziekana kolegiaty w Myśliborzu, poprzedzającego Brunona, plebana z Barlinka i owego kapelana Jana z Dymina (C XIII, s. 11, XVIII, s. 372). By być może nie tworzyć, Jana (I) zidentyfikujemy z Janem „byłym prepozytem w Myśliborzu” w 1315 posiadającym prebendę w kościele kolegiackim NMP w Szczecinie (P V, nr 2986).

2. **Herman** prepozyt w Myślborzu, 2 VI 1300 obecny w Chwarszczanach przy nadaniu wsi dla cysterek z Pełczyc, przy czym – co interesujące – poprzedza go na liście świadków sekretarz margrabiego Wilhelm, a nawet Herman pleban z Oborzan (C XVIII, s. 72). To zapewne więc znany nam wcześniej Herman kapelan margrabiego Albrechta III, prepozyt i pleban Gorzowa 1297, w 1298 obecny przy fundacji kolegiaty w Myślborzu, w 1300 przy margrabim Albrechcie w Myślborzu przy fundacji klasztoru w Mironicach (C XIII, 10, XVIII, s. 372, B I, s. 217).

2a. Jan Czorges prepozyt myśliborski miał fundować w 1334 prebendę z dochodem 30 grzywnien rocznie z nieruchomości w „Starym” Szczecinie. Wiemy o tym od niedawna, gdy w VIII tomie pomorskiego kodeksu dyplomatycznego opublikowano regest z reparatorium zasobu dawnego archiwum kapituły kamieńskiej, od 1818 w archiwum szczecińskim⁶⁸. Musi nas to zaraz zastanowić, bowiem Jan Czorges był prepozytem w Myślborzu, ale równo sto lat później, i do tego 10 X 1434 właśnie fundującym prebendę w kolegiacie św. Ottona w Szczecinie (zob. niżej). Ponadto zaskakuje tak wczesne określenie Szczecina „starym” w przeciwstawieniu do „Nowego”, czyli założonego w 1310 r. przez Wacława IV wołoskiego Szczecinka. Przed 1335 w całym obfitym zasobie źródłowym pomorskim, także najstarszej księdze miejskiej Szczecina (do 1352), nie znajdziemy ani jednego takiego przypadku. Zresztą dłaczego ówczesny książę Szczecina Otto I miałby stosować przymiotnik dla przeciwstawiania gródkowi budowanemu gdzieś na pomorskich kresach przez bratanka (do 1326) a potem jego następców? Tak więc wypadnie skreślić tego prepozyta, a pomyłką (opuszczenie jednej liczby „C”) obciążyć porządkujących skryptorium kapitulne kamieńskie w XVII w.⁶⁹

3. **Ludolf** – jak często w dokumentach (Lupold tylko w 1335, nawet **Rudolf** 1346) odegrał wielką rolę przy zmianie statusu kolegiaty w 1335 (C XVIII, 450-452). Bezimienny – przecież jednak Ludolf – 3 I 1337 świadkiem sprzedaży przez margrabiego klasztorowi cystersów w Choryniu dochodu z jeziora Moryńskiego, wcześniej należącego długi czas, tytułem prawa lennego, do Henninga Radolphi zwanego Kouelt⁷⁰. Czy jego obecność może jest wskazówką, że pochodził z drobnorycerskiej rodziny chojeńskiej lub moryńskiej Rodolphi (Radolphi, Ruloves, Rudolphi)? Rycerz Kuno Sack w 1308 r. sprzedał 4 łany w Barnkowie pod Chojną Jakubowi „Rulowes” synowi pana Rulofa. To Jakub rajca stojący na czele świadków chojeńskich w 1310 r. Z tej rodziny rajca Albert Rudolphi w 1310, 1312 r. Mieszczanin *discretio viro* Jakub, rajca 1312, nabył w 1317 r. od margrabiego 4 łany k. Barnkowa wolne od bedy i służb lennych; jako mieszczanin (Rulowes) w 1323 r. był świadkiem czynności rycerza v. Sacka w sprawie chojeńskich Stendalów (C XIX, s. 179, 182, 185). To znów jako Rudolf, 20 II 1346 reprezentujący kolegiatę w układzie z miastem Myślibórz, wśród wystawców aktu i zarazem wśród świadków (błąd w odczycie?) i Ludolf znany z czynności, ale jako dziekan z niemożliwą do przyjęcia datą roczną 1248 (RC 309); zatem byłby to falsyfikat czy raczej akt z 1348; ale wtedy też wypadnie poddawać w wątpliwość jego tytułaturę, bo przecież nie mógł być przeniesiony na niższe stanowisko, by na pierwsze powrócić, bo znów 30 V 1349 to Ludolf stoi na czele świadków wyroku kanonika i oficjała myśliborskiego Jakuba von Schildberga w spra-

⁶⁸ PUB VIII nr 5230: *Fundatio praebendae XXX marcarum annui redditus super certis fundis et domibus in antiquo Stetin ad bona communia a Iohanne Czorges praeposito ecclesie Soldinensis, anno 1334, Cap(sulae)*.64.

⁶⁹ O czym szerzej H. F r e d e r i c h s, *Die älteste Papierurkunde Pommerns*, Monatsblätter (Stettin) 44, 1930, s. 46-51.

⁷⁰ H. B ü t o w, *Neu aufgefundene Urkunden des Königsberger Stadtsarchivs*, Die Neumark 1938, nr 3, s. 46.

wie sporu mieszczan z Gorzowa, 2 V 1350 jest adresatem prezentacji scholastyka kołobrzeskiego Franciszka na prebendę w kolegiacie (C XVIII 456, 463, APG nr 16). Zmarł może przed 27 VII 1350, bowiem wtedy kolegiata reprezentowana jest przez dziekana Dytryka Mornera.

4. **Dietrich [I] Morner** od 1348 protonotariusz margrabiego Ludwika Starszego. Prezentacja rodziny i droga kariery Dietricha –niżej, bo wcześniej Dietrich był w Myśluborzu dziekanem. Jako podpora rządów margrabiego Ludwika Starszego po wystąpieniu za Odrą Pseudo-Waldemara, prepozyt: 22 VII, 15 XII 1351- 25 II 1353 (C B II, s. 334, XIX, s. 73, XII, s. 73, XVIII, s. 468, KDGW II, s. 100). Wraz z braćmi: Ottonem (wójtem chojeńskim do 1354), Heinekinem, Reinekinem i kuzynem Dietrichem, obsypywany lennami i dochodami. Otrzymali m. in potwierdzenie Kłosowa, Wicina, *More*, *Othwick*, *Crutzik* (wioski opuszczone w Łęgu Odry k. Czelina), otrzymali przejściowo Barnówko, a w 1355 na stałe miasteczko Czelin (C XIX, s. 224, 22-3, 26, XII, s. 352). Dietrich już 17 V 1353 i jeszcze 1366 prepozytem w Bernau, zarazem kanclerzem (1356), od 1360 poza kancelarią margrabiego (CDB XIX, s. 47, 144, XVIII, s. 138, KDGW II, s. 158, 170, BS, s. 308).

5. **Stefan** 5-6 VI 1364 świadek nadania przez margrabiego Ottona w Myśluborzu braćiom Runge sołectwa w Trzcińsku i 9 łanów w Gralewie z przeznaczeniem na fundację ołtarza Wszystkich Świętych w kościele kolegiackim (C XIX, 83, XVIII, 473). To Stefan **Crisow** kanonik myśluborski i oficjał myśluborski biskupa kamińskiego, od którego 8 V 1373 otrzymał zlecenie zajęcia się sporem o parafię św. Jerzego w Gorzowie-Zamościu (w diecezji poznańskiej); w tym samym charakterze nałożył ekskomunikę na proboszcza parafii św. Jerzego, zdjętą przez papieskiego audytora 29 III 1374; 10 VI 1376 obecny w Gorzowie przy fundowaniu ołtarza św. Mikołaja przez Jana Frizze, reprezentując biskupa (S nr 92, APG nr 44, 46). Oficjał to delegowany sędzia biskupi, z pełnią jego władzy sądowniczej wobec duchowieństwa, oskarżania o kacerstwo itp., pełniący jurysdykcję w obszarze archidiaconatów południowych, będących pod bezpośrednim wpływem kolegiaty. Może pochodził z rodziny Arnolda Crisow, Kryrow, famula pomorskiego, z otoczenia Kazimierza IV w Słupsku (1372), famula Albrechta Krisow, Chrisow, z otoczenia ks. Wacława VII słupskiego 1379 (UBO II, nr 849,840, 885, 886), 1383⁷¹, Henryka Krisowa z Gostynia k. Kamienia 1432 (RBK I nr 535).

6. **Dietrich [II]** 8 III 1399 (C XVIII, 483), to zapewne więc anonimowy prepozyt 4 II 1393 i 20 VIII 1404, decydujący o objęciu przez Jana Grelle parafii w Bronowicach i wikarii w Strzelcach (RG II, szp. 641).

7. **Betekin von dem Borne** (wcześniej kanonik, zapewne to dziekan Betekin bez nazwiska z 1399). Von dem Borne (wcześniej de Fonte, „ze Zdroju”), to wielki ród w licznych liniach. W Saksonii znany od 1136, w Brandenburgii od 1263, wnet na Pomorzu i w Nowej Marchii. Tu miał najstarsze siedziby w ziemi drawskiej: Borne (Born), Przytoń, Kłacko, Żółte, Zarańsko, Dołgie, Studnica, Ginawa, Ziemsko; k. Dobiegniewa (Ługi 1336, Wołogoszcz 1337, Chomętowo 1313), k. Choszczna (Objezierze 1359), k. Myśluborza (Dyszno 1393), k. Gorzowa. Znani prałaci kolegiaccy pochodzili zapewne z tej ostatniej linii. Betekin 10 XI 1411 z upoważnienia Henryka opata z Podgłów (Pudagła), na polecenie papieża Jana XXIII z 21 XII 1410, sporządzał spis dochodów i wydatków opac-

⁷¹ Regesten zu den Urkunden des Prämonstratenser Kloster Belbuck –Archiwum Państwowe Szczecin, Zbiór starych inwentarzy (nr 1123), nr 93.

stwa cysterskiego w Bukowie Morskim⁷², 7 XII 1411 wystawiał dokument w Myśliborzu⁷³, 3 VI 1412 uczynił krewniaka Konrada wikarym kościołów w Gorzowie i Barlinku (RG III, szp. 86).

8. **Klaus Blome** obecny 7 I 1418 w Swobnicy przy sprzedaży Rowu joannitom przez Ulryka v.der Ostena (RUR nr 108, UBO II, nr 1065). Być może należał do rodziny rycerskiej Blümeke(n) rozsiadłej od końca XIII w. w ziemi strzeleckiej w Lubiczu (Blumenfelde!), Gardzku, Brzozie, Lipich Górach, Bobrówku. Ale była też w Chojnie rodzina mieszczańska Blume (Flos).

9. **Konrad v. dem Borne** 18 III 1410 jako prepozyt kaliski w imieniu biskupa poznańskiego zajmował się kościołem parafialnym w Tucznie; przed 3 VI 1412 kanonikiem myśliborskim, zachowując w Tucznie prebendę większą, wikariaty w Drawsku i Kaliszu Pom. (w diecezji poznańskiej); tego dnia na prezentację prepozyta myśliborskiego Betkina otrzymał też wikarię w Gorzowie i wikarię św. Bartłomieja w Barlinku⁷⁴. Kanonik kamiński. Zdaniem C. Gahlbecka był prepozytem myśliborskim w latach 1409-1431 (GZ 297, 912, 1197). Autor nie wziął jednak pod uwagę istnienia prepozyta Betkina (!) i źródła, które informuje o innym prepozycie w 1418 r.! Mógł objąć urząd najwcześniej w 1418 r. W imieniu Krzyżaków wśród radców z Nowej Marchii wraz z Hermanem opatem z Mironic i rycerzem Clausem Straussem jako negocjator w sprawie przebiegu granicy Nowej Marchii (krzyżackiej wtedy) z Polską k. Gorzowa 1421 (E II, 41, SB II, 420), podobnie we wrześniu–październiku 1424 jako oficjał biskupa warmińskiego z rycerzami Eckhardem v Güntersberg, Erazmem v. Wedel, Fryderykiem v. Sack i Clausem v. Strauss (R. nr 528, GZ 287, 913, za dok. archiwalnym niedatowanym z lat 1422-24, odrzucając słusznie datację z 1402/10).

10. **Jan [II] Czorges/Szorgis/Sorges/Czerges/Czrogas/Zorges/Tzorgis**, nawet błędnie Gorges. Jeden z najwybitniejszych, jeśli nie najwybitniejszy prałat myśliborski. Może syn rajcy drawskiego Czorgesa z 1403 r.⁷⁵ Nie ma dowodu na pełnienie funkcji już 24 II 1431 (RBK I, nr 548). Wspomniany 14 VIII 1433 jako duchowny kamiński w kurii rzymskiej (RG V nr 8926), już pełnił zapewne funkcję prepozyta w Myśliborzu. Dopiero jednak w tym charakterze 10 X 1434, kiedy to jako kanonik kamiński, archidiakon czeliński, zarazem oficjał biskupa (*officialis principalis curiae Caminensis*) w Szczecinie, z konsensem kapituły kamińskiej, funduje altarię w kościele kolegiackim św. Ottona w Szczecinie z dochodem z domów w Szczecinie, a więc jako tamtejszy posesjonat i uposaża wielką prebendę w Kamieniu (RBK I, nr 548, H 32); jako prepozyt 4, 10 X 1435 (RG V, nr 2577, 5754), zarazem archidiakon w Stolpe wkrzańskim 5 VII 1444 (RBK I nr 587, KD, s.436), 18 III 1445 (C XIX, 355). Od 1440 w służbie państwowej Zakonu Krzyżackiego, często jako radca wójta i podpora rządów krzyżackich w Nowej Marchii (R nr 896, 915, 929, C XVIII, 421, XIX, 91, 356, 370, APG nr 84). Bierze udział w rokowaniach z elektorem brandenburskim we Frankfurcie 8 I 1445, przewodzi 18 III 1445 w postępowaniu procesowym w klasztorze chojeńskim w sporze o dziedzictwo żony Ludeke Walnowa z

⁷² *Regesten zu den Urkunden des Prämonstratenser Klosters Pudagla* (Grobe, Usedom) – Archiwum Państwowe Szczecin – Zbiór starych inwentarzy (nr 1140, dawniej 21), nr 229, 233, 234.

⁷³ Tamże, nr 234, o czym też B. Popielaszułtka, *Rozwój gospodarczy dominium bukowskiego od połowy XIII do połowy XVI w.*, Słupsk 1980, s.116, gdzie błędne imię Botelcin.

⁷⁴ S. Chmielowski, *Manowie w ziemi waleckiej w XVI w.*, Studia i Materiały do Dziejów Wielkopolski i Pomorza, 6, 1960, z. 1, s. 237-239, RG III, szp. 86, 361.

⁷⁵ P. v. Nissen, *Geschichte der Stadt Dramburg*, Dramburg 1897, s. 30.

Hansem Molnerem w Chojnie; 6 VI 1445 bierze udział w rokowaniach z księciem meklemburskim w Langebose (R nr 1048, nr 1050, C XIX, 355); wielki mistrz krzyżacki 22 XI 1447 zlecał wójtowi Nowej Marchii szybkie osądzenie bez rozgłosu waldensów z Morynia, Mieszkowic i okolicy m. in. przez myśliborskiego prepozyta (KQ 287). W 1450 udał się z misją zleconą przez wielkiego mistrza do Rzymu, tego roku 4 VIII pisał do wielkiego mistrza o żądaniach mieszczan chojeńskich, (2 XI?), był przy rozstrzygnięciu w Chojnie przez wójta sporu cystersów z Chorynia z rycerstwem o Godków (R nr 1307, 1316, 1346, C XXIV, 157). W jesieni 1452 z komturem Człuchowa posłował do książąt saskich; 1 X był w Miśni; tego roku odstępował Krzyżakom patronat nad parafią w Gorzowie (R nr 1420, 1429, 1432). Z elektorem brandenburskim Fryderykiem II pielgrzymował do Ziemi Świętej, powracając 5 XI 1453 (C C I, 318). Po przejściu przez niego Nowej Marchii (od lutego 1454) jego radcą, w jego otoczeniu 20 II, 3 III, 28 III, składając z kapitułą hołd 5 IV 1454; 13 IV 1454 uczestniczył w rokowaniach ze stanami krajowymi w sprawie poddania Nowej Marchii elektorowi lub Polsce (C XVIII, 43, 489, XXIV, 161, E II, 54). Od tego czasu on – i jego następcy – wśród głównych prałatów w Landtagu brandenburskim. Jeszcze 22 VIII 1457 był pierwszym świadkiem (jako Urban!) w Drawsku czynności elektora Fryderyka dla kartuzów w Świdwinie, dotyczącej dochodów w Wysokiej gorzowskiej (C XVIII, 253). Zmarł zapewne 1457-1458. Jego beneficja, jak wikaria w Stargardzie, po jego śmierci dopiero w 1468 przejęte przez kanonika kamieńskiego (i witztuma) Mikołaja Brokmanna oraz prepozyta kamieńskiego Henninga Cossebade (RG IX, nr 2480, 4680).

11. Wilke (Wilkin, Willekin) Thomä, Thome (lub Thomas). Najpierw prepozyt w Sehausen 1449, prokurator elektora brandenburskiego Fryderyka II, jego pleban zamkowy w Kölln 1452 i jeszcze 1455/57 (KE 41); jako jego kapelan i prepozyt kapituły lubuskiej 15 XII 1455 uczyniony przez księcia wołogoskiego Warcisława IX prokuratorem przy biskupie brandenburskim w sprawie starań o zgodę tegoż na organizację uniwersytetu w Gryfii, tworzonego również dla diecezji brandenburskiej⁷⁶. Już jako prepozyt w Myśliborzu realizował plany egzempcyjne elektora w 1458/59, tj. odłączenie Nowej Marchii z biskupstwa kamieńskiego. Wraz z kapitułą w 1469 i w latach 1474-1477 stał na czele opozycji wobec biskupa – postulata kamieńskiego Ludwika von Everstein (wybranego przez kapitułę, lecz nie uznanego w Rzymie) i w interesie elektora dążył do oderwania Nowej Marchii do biskupstwa lubuskiego. Od legata papieskiego Antoniego Bonumbra, biskupa Aktium, otrzymał 10 VII 1474 w Stargardzie prawo dysponowania zwolnionymi beneficjami w Nowej Marchii i południowej części diecezji kamieńskiej, wbrew – popieranemu przez kapitułę kamieńską i księcia Bogusława X – biskupowi – postulatowi Ludwikowi von Everstein; 15 X 1475 otrzymał zlecenie nałożenia kar kościelnych na duchownych za popieranie postulata. Po otrzymaniu skarg na niego z Kamienia papież Sykstus IV 18 V 1476 zalecił mu zaprzestania działalności i stawienia się w Rzymie celem wyjaśnień. Thomä apelował w Rzymie, a 15 X 1477 w Myśliborzu zwalniał od ekskomuniki duchowieństwo archidiakonatu stargardzkiego i czelińskiego, wicedominatu kamieńskiego. Proces w Rzymie prowadzony przeciw niemu w VI–VIII 1477 przez prepozyta kolegiaty kołobrzesckiej Mikołaja Bruckmana, w trakcie którego rokowano też z biskupem lubuskim w związku z zamiarem elektora brandenburskiego oderwania nomarchijskiej części od diecezji kamieńskiej (KE 62–67)⁷⁷. Jako „Wylken” świadkiem

⁷⁶ J. G. L. K o s e g a r t e n, *Geschichte der Universitäts Greifswald*, Greifswald 1857, Bd II, s. 6.

⁷⁷ Oraz M. W e h r m a n n, op. cit., s. 37–51.

w Myśliborzu 17 I 1479; wystąpił w Szczecinie 3 II 1481 zarazem jako archidiacon Stolp i Choszczna przy apelacji przeciw prowizji papieskiej na biskupa kamieńskiego dla Marinusa de Fregano (C XVIII, 495, Ra II, 306). Wikaria kaplicy św. Jerzego w Chojnie po śmierci Willikina Thomasa przeszła 3 XII 1492 w inne ręce (KD 79 nr 672), zatem zmarł on krótko przedtem.

12. **Jan von Wopersnow** pochodził z rodu rycerskiego w ziemi białogardzkiej i świdwińskiej. Wcześniej kanonik kamieński i prepozyt kapituły kolegiackiej w Kołobrzegu, wywodząc się z tejże 1485-86; także archidiacon w Pasewalku 1482-1490 (RM nr. 107)⁷⁸, kanonik kolegiaty ottońskiej w Szczecinie; w latach 1487-1491 generalny wikariusz i administrator biskupa kamieńskiego Benedykta z Waldesteinu; znów jako prepozyt w Kołobrzegu od 1491 do 1496/98 (HS I, 370)⁷⁹, ale i w Myśliborzu, bo 11 I 1495 w tym charakterze świadkiem sprzedaży jez. Karsko przez braci v. d. Borne cystersom z Mironic; jako prepozyt myśliborski, kanonik kamieński i kołobrzegi, kolegiaty ottońskiej w Szczecinie również 25 XI 1496, 14 I 1497 i 5 II 1500 (RKK nr 297a, RM nr 115, 271, 272, 280).

13. **Bartłomiej von Kremptzow** z rodu rycerskiego rozsiadłego zwłaszcza w ziemi strzeleckiej od XIV w. Na prezentację swego rodu (Anny wdowy po Gunterze, braci Jana, Ottona, Grzegorza, może więc matki i braci) 4 VII 1491 objął wikarię w kościele w Strzelcach, na wniosek braci Szymona i Joachima Kremptzowów – w Dobiegniewie oraz w Świdwinie (KD 49, nr 399; s. 53, 55). W 1495 rzecznikiem cysterek z Recza w ich układzie z tamtejszym plebanem⁸⁰. Prepozytem najwcześniej od 1495 r. Elektor Joachim wystawił 30 IV 1505 list lenny dla prepozyta Bartłomieja, zarazem swego rentmistrza (podskarbiego) w Świdwinie i dla jego brata Achima na dwór i urząd ochmistrzowski w Drawsku (C XVIII, 506). Dyplomata jak Czorges w służbie elektora. Za wierne służby 17 VI 1511 otrzymał w dożywocie od elektora Joachima łąkę Wysoką k. Myśliborza; 10 V 1512 wraz z landwójtem krajowym Nowej Marchii i Asmusem von Schönebeck (z Kamienia Wielkiego k. Gorzowa i Dolska k. Myśliborza) w imieniu elektora prowadził rokowania w Stargardzie dla zakończenia wojny Zabela von Bornstedta z biskupem kamieńskim Marcinem; 22 I 1519 z upoważnienia landwójta Nowej Marchii doprowadzał w Choszczynie do zakończenia nowego sporu cystersów z Bierzwnika z Choszcznem o granice i eksploatację pól opuszczonej wsi „Tarnowo”; 6 VI 1527 wraz z landwójtem Burgsdorfem i Asmusem von Schönebeck, jako jeden z trzech głównych radców elektora, zawierał układ z joannitami w sprawie granic wsi Rów k. Trzcińska; 12 VII 1533 podobnie w imieniu elektora kończył spór Amtmanna z Drezdenka z Krzysztofem von Rulicke z Santoka i tego roku otrzymał w lenno dla siebie i kuzynów, Hansa i Joachima, gospodarstwo chłopskie w Rzecku (C XVIII, 500, 505, 508, VI, 345, II, 505, RBK II, nr 1269, Ra II, 437, UBK nr 369). Karierę kończy 1535 wraz z przejściem kraju przez margrabiego Jana kostrzyńskiego. Ten wkrótce przejdzie na luteranizm i przystąpi do likwidacji kolegiaty. Bartłomiej wzmiankowany w 1536 jako wcześniej przeor dominikanów myśliborskich i

⁷⁸ Regesten der Urkunden des Cisterzienser Klosters in Köslin – Archiwum Państwowe Szczecin. Zbiór starych inwentarzy (nr 1132), nr 248.

⁷⁹ Także H. R i e m a n n, *Geschichte der Stadt Kolberg*, Kolberg 1924, Beilage, s. 116.

⁸⁰ P. v. N i e s s e n, *Regesten zur Geschichte des Cistercienser-Nonnenkloster Reetz*, Schriften d. Vereins f. Gesch. d. Neumark, 11, 1901, nr 68. Nie mógł być jednak wtedy już prepozytem, jak C. G a h l b e c k, op. cit., s. 451.

jako prepozyt w 1538 (C XVIII, 521, MR 67). Zmarł 23 III 1542 (HSS 201), co ułatwiło sekularyzację kolegiaty w 1543 r.

Dziekan i

Godność (od greckiego deka = dziesięć) następną po prepozycie w kapitułach, prałatura zobowiązana do troski o służbę Bożą. Dziekan zajmował się wewnętrzną organizacją kolegiaty, strzegł statutu, życia kanoników, wykonywał jurysdykcję w imieniu kapituły nad niższym klerem i nad kanonikami, czuwał nad ich karnością.

14. **Jan** kapelan margrabiego Albrechta III, dziekan *ecclesie in Soldin*, obecny 22 V 1300 przy fundacji klasztoru w Mironicach (C XVIII, 372). Jeden z Janów, duchownych występujących w tym czasie w otoczeniu margrabiego (zob. pod 1).

15. **Dietrich de Pressel** kapelan księcia szczecińskiego Ottona I i wikary w kościele NMP w Szczecinie 9 II 1327, kiedy to kupił 5 łanów w Żabowie k. Pyrzyc z przeznaczeniem dochodów na ołtarz św. Krzyża i św. Stefana w kościele NMP, ufundowany przez księżąt Ottona I i Barnima III. W testamencie zapisał ten dochód kościołowi kolegiackiemu. Dziekan 24 VI 1335, zmarł tego roku (P VII, nr 4272, C XVIII, 450). W grudniu 1349 margrabia Ludwik Starszy, przebywając w Szczecinie, na prośbę dziekana myśliborskiego i swego protonotariusza Dietricha Mornera, nadał kolegiacie w Myśliborzu dochód na założenie ołtarza w intencji dziekana Pressela; podobne nadanie uczynił w 1350 r. na założenie ołtarza św. Jana w kościele kolegiackim (C XVIII, 450, 461)⁸¹. Być może pochodził z rodziny gorzowskiej (Prizzel, Brezzel, Brisser) z lennem w Wieprzycach (1325, 1337, 1364)⁸².

16. **Ludolf** 1348 wystawca dokumentu wraz z kapitułą (?) (RC. III Abt, s. 309, z datą 1248).

17. **Dietrich Morner** z rodu (początkowo de Morin) przybyłego zapewne z Turynгии przez hrabstwo Grieben nad Łabą (gdzie wieś Mehrin) do Ziemi Lubuskiej, gdzie wieś Morin (More, 1351 już opuszczona) na lewym brzegu Odry, naprzeciw Czelina. Pierwszym tam był Henning, w 1298 obecny przy fundacji kolegiaty myśliborskiej, tenże (lub jego syn Henning) znany z lat 1319–22 przy czynnościach w Nowej Marchii (C XVIII, 442, XIX, 11, XII, 132, B I, 447). Dytryk protonotariusz i faworyt margrabiego Ludwika Starszego, syn Henninga, brat Ottona, Heinekina, Reinekina; z nimi podpora rządów margrabiego od 1348 w Nowej Marchii po wystąpieniu Pseudo-Waldemara, za co otrzymali w lenno m. in. miasteczka Barnówko i Czelin. Dietrich dziekanem w Myśliborzu 30 V 1349–1351 (C XVIII, 224, 463, XIX, 19, B II, 330, APG nr 16). Za jego staraniem dziekana została uposażona probostwem w mieście Moryń 31 III 1350 (C XVIII, 462). Dietrich w 1351 został prepozytem (wyżej) i kanclerzem margrabiów.

18. **Albert** 1353 (C XVIII, 468, XII, 73), może od 1351 r.

19a. **Liboriusz** jednym z rozjemców w sporze cystersów z Zemska z Gorzowem 28 IV 1376 (APG nr 45). Może z rodziny rycerskiej Liebenthalów z ziemi myśliborskiej i lipiańskiej, w której imię to występuje (Liboriusz I 1389, 1397, Liboriusz II, burmistrz Lipian 1478) ?

19. **Jan Roven** 27 IV 1385 – do 1386 przeprowadza w Kamieniu postępowanie sądowe (RBK nr 417). Może z rodziny Rofe, Rove, Ruffen, Ruwe, najpierw patrycjuszowskiej Py-

⁸¹ E. S y s k a, nr 41, uwaga 238, uznała że zmarł w 1350, najwyraźniej myląc go z dziekanem Dytrykiem, ale Mornerem.

⁸² CDB XXIV, s. 13, *Neumärkisches Landbuch*, s. 20.

rzyc (1329), z lennem w Brzesku (1342), na początku XV w. k. Lipian, potem w Santoku, Gralewie, Wojcieszyczach k. Gorzowa.

20. **Betekin** 8 III 1399 (C XVIII, 483), to w takim razie chyba Betekin **v. d. Borne** późniejszy prepozyt. Wobec tego, tropiąc jego biografię, sięgnijmy po akt wójta Nowej Marchii Arndta v. der Ostena z Drezdenka, wystawiony w Gorzowie 28 XII 1383, którym przekazuje tamtejszym rajcom zakupione od mieszczan z Frankfurtu Belkowa i Rakowa sądownictwo wyższe i część niższego (sołtysiego). Ponieważ na czele świadków wystąpił pleban gorzowski Mikołaj Murmeister, a wójt w swej tytulaturze zaznaczył, że działając z upoważnienia margrabiego Zygmunta jest wójtem Nowej Marchii i dysponentem lenn duchownych i świeckich (*unde vorliger gheistliker unde werliker leyne*), możemy przyjąć, że także dalsi świadkowie, tj. Piotr Spiet (Spiit?), Henning Sak (tj. zapewne Sack) i Beteke von dem Borne⁸³, byli duchownymi z Gorzowa czy Myśliborza. Betekin byłby wtedy kanonikiem z Myśliborza.

21. **Gebhard (Geuehard) Pekesten** 19 VII 1415 jako dziedzic swego brata, Henryka z Pyrzyc⁸⁴; i jeszcze 5 III 1426 (RG IV/1, 771).

22. **Sabel Broyle** 3 VIII 1442 czy **Vroyle** jak 1446-7 (R nr 915, 1154, C XIX, 356).

23. **Arnold Landesberg** 14 IV 1451 (R nr 1338). Sądząc z nazwiska chyba z Gorzowa (Landsbergu), gdzie o tym nazwisku np. mieszczanin Jakub (1457), ale była też rodzina patrycjuszowa w Choszczynie (rodem niewątpliwie z Gorzowa) o tym nazwisku: rajca Heyne 1364, (jego syn?) rajca i burmistrz Kersten (Chrystian) 1381- 1414, pleban Herman 1364, 1368 (RUR nr 71, 80). Znane są też inne osoby o tym nazwisku.

24. **Paweł Boltenhagen** kanonik 14 IV 1451; reprezentujący dziekanię 26 VI 1452 przy czynności wójta Nowej Marchii w Gorzowie (R nr 1338, C XXIV, 158); jako zastępca dziekana 25 XI 1452 i 11 III 1453, zmarł przed 5 IV 1463 jako archidiacon czeliński (R nr 1432, C XIX, 379, RG VIII, nr 4401, 4808). Zapewne pochodził z rodziny świdwińskiej w związku z wsią Boltenhagen (dziś Beltno k. Świdwina). W Świdwinie Mikołaj rajca i burm. 1441-1449⁸⁵, może nawet ojciec lub brat dziekana.

25. **Jan Smed (tj. Schmieth, Schmid)**, kanonik 3 I 1450, to zatem Jan Schmidt „Starszy”, pleban w Gorzowie 29 III 1450 (C XVIII, 421, APG, nr 84, 91), zapewne nominowany jeszcze przez kolegiatę, zanim sprzedała parafię Krzyżakom w 1447. W 1445 wielki

⁸³ UBO I, nr 903, prostujący datację z 27 VI 1384, jak CDB XVIII 407, bo zastosowana: *drutteyhundert jar dar na in deme vier unde achtentighsten jare des mandaghes na sunthe Johannis ewangelisten daghe* nie może przecież odnosić się do św. Jana Chrzyciela, lecz św. Jana Ew., a wobec tego i 1383, wg stylu noworocznego, a nie bożonarodzeniowego. Dodajmy, że R. E c k e r t dał datę 24 VI 1384 (*Geschichte*, II, s. 31). Ten punkt widzenia walenie wspiera inny dokument w aktach Gorzowa z 26 XII 1383, w którym Belkowi i Rakow z konsensem wójta Arndta sprzedają radzie to sądownictwo, APG, nr nowy 48 (*sundages in den wynacht hilligen daghen* w 1383), który jednak O. G r o t e f e n d datuje na 28 XII 1382 (UBO I, nr 899), nie prostując w tym wypadku CDB XXIV, s. 89. W grudniu 1382 sobota wypadła 26 XII (w 1382 25 XII, św. Jan 27 XII), w 1383 w niedzielę, w 1384 we wtorek. Jak zatem, można objaśnić różnicę w dacie aż o rok? Wypada przyjąć, że dokument Belkowi i Rakowa datowano wg stylu noworocznego, drugi wg bożonarodzeniowego. Dokument Belkowi/Rakowa nie posiada miejsca wystawienia, ale chyba spisany we Frankfurcie, gdzie stosowano wobec tego styl noworoczny. Z dokumentem obaj udali się do Gorzowa, gdzie po dwóch dniach wójt zatwierdził czynność.

⁸⁴ O. G r o t e f e n d, *Die Familie von Trampe*, Baltische Studien, N. F. 27, 1925, s. 12. W 1423 jako dziekan fundował chór w kaplicy św. Gertrudy w kościele św. Jakuba w Szczecinie, zob. *Die Gesta Priorum des Liber Sancti Jacobi*, der älteste chronikalische Rest Stettins zum ersten Mal veröffentlicht von G. H a a g, (in:) Programm des Stadtgyrnasiums zu Stettin, Stettin 1876, s. 15.

⁸⁵ RHD II, nr 2568, *Repertorium*, nr 1036, *Regesta*, II, s. 185, [R. V i r c h o w], *Zur Erinnerung an Rudolf Virchow*, Berlin 903, s. 18.

mistrz krzyżacki zajmował się obsadą probostwa w Gorzowie (R nr 1064), ale dopiero w 1447 układa się z kolegiatą w sprawie przejścia patronatu (R nr 1155). Dziekanem najwcześniejszym 1451, w tym charakterze 18 XI 1455, gdy kapituła sprzedaje radzie Gorzowa 4 łany w Wawrowie. Reprezentował kapitułę 26 VI 1452 wraz z nowym plebanem Gorzowa, Krzyżakiem Franciszkiem. To zapewne „wielebny” Jan Schmid, wspomniany 4 VII 1462 jako dobroczyńca szkoły parafialnej w Gorzowie; (C XXIV, 158, APG nr 89, 95). Rodziny Smed tj. Schmid(t) liczne w Nowej Marchii, m. in. w Myśliborzu (1332), Chojnie (1399), Dobiegniewie (1403), Choszczynie (pleban joannickiej parafii 1466, czyżby nawet były dziekan myśliborski?), Moryniu (1472), Trzciesku (1586).

26. **Jan Pagenkop (lub von Pagenkop)** Krzyżak, 6 II 1447 wysyłany przez wójta Nowej Marchii do Chojny na rokowania z rajcami, 1448-51 wikary altarii świdwińskiej ufundowanej w intencji wójta Waltera Kirschkorba (1449), pisarz wójta Nowej Marchii 20 III 1451 (C XIX, 358, 369, XVIII, 421, 489, R. nr 1394); to więc Jan Pagenkop kanonik myśliborski, od kwietnia 1457 student nowego uniwersytetu w Gryfii⁸⁶ i po latach dziekan kolegiaty myśliborskiej: świadek w Myśliborzu zdawania urzędu ochmistrza przez Pawła Neumana 17 I 1479 (C XVIII, 495), w Szczecinie 3 II 1481 przy apelacji przeciwko mianowaniu biskupa kamieńskiego Marinusa de Fregeno (Ra II, 306) i jeszcze wspomniany w Szczecinie Jan Pagenkoph doktor *baccalaur* 1487 (RBK II nr 838). Zwolnioną przez śmierć dziekana Jana Pagenkopa wikarię w Świdwinie, na prezentację landwójta Krzysztofa von Polentz przekazano 3 IX 1491 Bartłomiejowi von Kremptzow (KD 53, nr 429), też kanonikowi w Myśliborzu. Posiadanie wikarii w Świdwinie przez Jana Pagenkopa w 1448-1451 i dziekana Jana Pagenkopa przed 1491 pozwala uznać osoby te za tożsame. Mógł pochodzić z Gorzowa, skąd mieszczanin Herman „dawniejszy sługa” wójta Nowej Marchii w 1451 r. pozostający w sporze z Mikołajem Sparre (R. nr 1362).

27. Bezimienny dziekan v. Wedel wystąpił 31 XII 1492 w Maszewie przy czynności hrabiego Nowogardu (UBB II/2, nr 408), to zatem **Jan v. Wedel (I)** 11 I 1495 i 12 X 1500 z pieczęcią rodową przy czynności prawnej w Gryficach (RKK nr. 297a, RBK II, nr 1070), z wielkiego rodu nowomarchijsko-pomorskiego.

28. **Szymon Tempelhoff** dziekan z Myśliborza i jego brat Hans, burmistrz Berlina, mieszczanie Berlina, sprzedali radzie miejskiej Gorzowa 2 wisple żyta rocznego czynszu pobieranego z „Czworokolskiego Młyna” za 100 reńskich guldenów z prawem wykupu, co 25 XI 1518 zatwierdza elektor. W 1519 obaj są kuchmistrzami elektora we Frankfurcie (APG nr 129, Ra II, 415, C XVIII, 363).

29. **Jan von Wedel (II)** w 1525 interweniował w Gorzowie w związku z działalnością mnicha dominikańskiego stosującego czarodziejskie praktyki⁸⁷ i jest to wiarogodne, bo Jan von Wedel jest dziekanem 1538 (C XVIII, 521) i to będzie kanonik myśliborski wspomniany 28 IX 1540 jako fundator wikarii w kościele paraf. w Białogardzie (HP II, 76).

30. **Michał Hallius** wspomniany po kasacie kolegiaty, w 1548 (RC 245), zatem był ostatnim do 1543 r.

⁸⁶ J. G. L. K o s e g a r t e n, op. cit., I, s. s. 266.

⁸⁷ T. K a n t z o w, *Pomerania. Eine pommersche Chronik aus sechszehnten Jahrhundert*, hrag. G. Gaebel, Stettin 1908, Bd II, s.131.

Kantorzy

Od łac. *cantare* śpiewać, kierownik chóru, w kapitułach przewodniczył w śpiewie kościelnym, nauczyciel śpiewu w szkole kolegiackiej; wykonywał solowe partie śpiewu liturgicznego. Czuwał nad liturgią, ceremoniałem podczas nabożeństw.

zob. 178 (Kortheclaves), kantor?

31. **Cyriak Tamme** 1538, stał na czele kapituły po śmierci prepozyta Kremtzowa 1542–1543 (C XVIII, 520-1), zmarł 1547 (RC 231).

Tesaurariusze, kustosze

Od łac. *custodire*=strzec. W kapitule zastępca archidiacona, kanonik sprawujący pieczę nad parafią kolegiacką. Skarbnik (jałmużnik), podlegały mu sprawy finansowe, troszczenie się o budynki, czuwanie nad nabożeństwami w nich; nad skarbcem, dobrami materialnymi.

32. **Jan von Friedeberg (Vredebergh, tj. chyba ze Strzelec/ Friedeberg)**, kanonik 6 X 1343 (P XI, nr 6192), już jako tezaurariusz czynił nadanie na założenie ołtarza w kościele w Myśliborzu z dochodem z łąnów w Lipianach, co w 1349 potwierdza margrabia Ludwik Rzymiski (C XVIII, 438). Zmarł jako posiadacz prebendy dużej przed 9 IX 1354 (KDGW II, 218).

33-34. **Jan** proboszcz w Mieszkowicach i kanonik w Myśliborzu otrzymuje w 1354 altarię św. Ducha w Myśliborzu (KDGW II, 196), 9 IV 1354 zwraca się do margrabiego Ludwika z informacją, że mając obietnicę objęcia prebendy, teraz dużą po zgonie Jana z Friedeberg mógł przejąć, ale uzgodnił z kapitułą, że pragnie jej kapelan margrabiego – który o to zabiegał – **Jan von Wackendorp** (lub **Wolkendorf**), zatem w uzgodnieniu z kapitułą pozostaje przy parafii w Mieszkowicach, a obejmie w przyszłości pierwszą wolną prebendę (KDGW II, 218).

35. **mgr Mikołaj Sledorn** jako kustosz 14 IV 25 XI 1451, po prepozycie i przed zastępcą dziekana i kustoszem na liście świadków czynności prawnej 25 XI 1452; wyprzedza 11 III 1453 dziekana Boltenhagena na liście świadków (R nr 1338, 1432, RHD II, nr 2872, C XIX, 379).

36. **Henryk Bungarte (Baumgarten, Bomgart, Bungarde tj. Baumgarten)** kanonik 14 IV 1451, kustosz 25 XI 1452, bez tytułu 11 III 1453 (R nr 1338, 1432, C XIX, 379). Ród die Bomgarde, de Pomerio, w hrabstwie Berg w Nadrenii (Bruno 1231), potem w Lüneburgu (1247), Lubece (1286), w księstwie pomorskim k. Dymina (rycerz Bernard de Pomerio 1283–1284)⁸⁸. Paweł w 1338 wśród drobnego rycerstwa w przywileju Wedłów dla ich miasta Chociwła (P X, nr 5601), może więc ich wasal w okolicy.

37. **mgr Chrystian (Kerstian) Pussen (Busse, Büssow)** 1538 (C XVIII, 521), ustąpił 3 I 1543, zmarł 1570 w wieku 80 lat (HSS 202). Wawrzyniec Busse famul z okolic Cedyny 1363 (GZ s. 1091) może jego przodek.

Brak przekazów o scholastykach nadzorujących szkołę, o notariuszach kolegiackich.

Inni **kanonicy** i prebendariusze kościołów będących pod patronatem kolegiaty Drobniejszą czcionką złożono kanoników prawdopodobnych, ważniejszych duchownych (np. plebanów) miejskich kościołów pozostających pod patronatem kolegiaty.

38 **Bruno** pleban w Barlinku, kapelan margrabiego Albrechta III, świadek jego czynności obok prepozyta z Myśliborza, Gorzowa, 1300 (CDB XIII, s. 10, XVIII, s. 72, 372).

⁸⁸ *Matrikeln und Verzeichnisse der Pommerschen Ritterschaft vom XIV bis in das XIX Jahrhundert*, hrsg. R. Klempin, G. Kratz, Berlin 1863, s.11.

39. **mgr Heyso de Strac**, kanonik w Myśluborzu, proboszcz w Osterburgu (diec. Halberstadt) i kapłan margrabiego Waldemara. Na jego prośbę otrzymał 28 V 1312 od papieża Klemensa V prowizję na następną wolną prebendę w Kamieniu (P V nr 2728).

40. **Henryk** zarazem kanonik gustrowski (w kolegiacie w Güstrow, diec. kamieńska), notariusz biskupa kamieńskiego Konrada IV 5 XII 1321 (P VI, nr 3548).

41. **Reimar Vredebern (Friedeborn?)**, kapelan księcia szczecińskiego Ottona I i proboszcz w Baniu (1321), kanonik w Kamieniu 1324 (P VI nr 3551, VII nr 4169), jako kanonik w Myśluborzu w 1326 otrzymuje od papieża Jana XXII ponadto prebendę w Kołobrzegu; od 1332 archidiakon Uznamia, 1334 kanonik w Szczecinie (P VIII, nr 5216).

42. **Ludwik von Wedel**, przedstawiciel wielkiego rodu rycerskiego Nowej Marchii, przed Volzerem kanonikiem kamieńskim i legatem prepozyta kamieńskiego Bernarda von Behr zakończył 6 X 1343 swój spór z sołtysiem i Henrykiem von Stendalem z Chojny (P XI, nr 6192).

43. Mikołaj, syn przybyłego z margrabią Ludwikiem Starszym z Bawarii Alberta von Wolfstein, wójta Nowej Marchii, notariusz i kapelan margrabiego, 14 IX 1344 otrzymał w Myśluborzu dochód z komory celnej w Kostrzynie i dożywotni dochód z łąnów miejskich Trzcińska (C XIX, 3). Może więc jako kanonik.

44. **Albert de Rostin** (tj. z Rościna k. Myśluborza?), 20 II 1346 (1348?) przy czynności dziekana Ludolfa (C XVIII, 456); świadek 30 V 1349 wyroku swego kolegi, kanonika Jakuba z Schildberg (APG nr 16).

45. **Henryk de Rempenhagen** 20 II 1346 C XVIII, 456).

46-50. **Henryk de Gera, Ludolf Spans, Filip Redich, Jan von Botzianne, Jan von Zehden** (z Cedyni), przy czynności dziekana Ludolfa (1348?) (RC 309 z datą 1248!).

51. **Jakub de Schiltberch/berg** (z Golenic/Schiltberg?), kanonik i oficjał kościoła w Myśluborzu, z upoważnienia biskupa Jana wystawca 30 V 1349 dokumentu dotyczącego umowy rady miejskiej Gorzowa z tamtejszymi klerykami z rodziny Sartor (Fartor?) (APG nr 16, E II, 20).

52. Do Awinionu wpłynęła 10 II 1347 suplika **Jana (v.) Steinwehra** kleryka kamieńskiego poparta przez kapitułę w Myśluborzu (MU nr 20).

53-54. Kanonik **Jan von Jagow** zamienia 13 VII 1347 swą prebendę w Myśluborzu z **Wilhelmem Brun** na jego ołtarz w Pełczycach i Pasewalku, co margrabia Ludwik zatwierdza (C XVIII, 456). Znany jest Herman Brun sołtys z Choszczna 1403 (R. nr 95) i Hans Brun ze Świdwina 1448, 1452⁸⁹.

55-56. Kanonicy **Wilhelm i Lamprecht von Wedel** za radą krewnego Hassona von Wedel Starszego zamieniają swe ołtarze w Myśluborzu i Pasewalku, co margrabia zatwierdza w 1347 (C XVIII, 456).

57-58. **Jan z Cloden**, świadek 30 V 1349 wyroku swego kolegi kanonika Jakuba z Schildberg (APG nr 16, E II, 20), to Jan z Cloden (Claden), pleban Chojny, 15 IX 1337 (C XIX, 200), 8 I, 10 IX 1338 wśród radców (*consiliares*) dworskich margrabiego Ludwika (C XIX, 13, XVII, 491) i tego roku obok dwóch głównych urzędników dworskich (C XXIV, 28); 12 X 1338 w Chojnie (C XXIV, 27); 30 XI 1341 margrabia tenże zezwolił mu, swemu kapelanowi i plebanowi Chojny, na oddalenia się na rok ze swej parafii i ustanowienie zastępcy (C XIX, 203), a więc udał się do Bawarii i na ślub margrabiego w Tyrolu w lutym 1342; 27 VI 1342 w Chojnie (C XIX, 204). Margrabia Ludwik zatwierdza 13 VII 1347 za-

⁸⁹ B. S c h m i d t, *Zur Geschichte der Karthause bei Schivelbein*, Baltische Studien N. F., 37, 1935, s. 284.

mianę prebend między kanonikami **Ludwikiem von Wedel** i Janem plebanem Chojny i prosi o przyjęcie go w skład kapituły (C XVIII, 456, BS 300, nr 869 z datacją).

59-60. Klerycy **Jan i Mikołaj Sartor** (Fartor?) z Gorzowa zawierają umowę z radą miejską 20 V 1349 (APG nr 16, E II, s. 20). W Kamieniu mieszczanin Gerard Sartor 1364 (RBK I nr 308).

61. **Franciszek** (zapewne **F. Friese** prepozyt kolegiaty kołobrzesckiej 1364–1379, z rodu kołobrzesckiego, RKK 159–179), scholastyk kolegiaty kołobrzesckiej, za rozliczne przysługi otrzymuje 2 V 1350 pierwszą zwolnioną prebendę w Myśliborzu od margrabiego Ludwika Rzymskiego, który poleca kapitule wykonać to pod groźbą kar (C XVIII, 463).

62-64. Margrabia Ludwik Rzymski 27 X 1352 poleca prepozytowi, dziekanowi i kapitule wprowadzić swego kapelana **Dietricha de Frauenhagen**, wiceprepozyta z Berlina, do kapituły na opróżnioną prebendę, o którą wcześniej prosił dla swego notariusza **Hildebranda** (KDGW II, 135); 21 XII t. r. w interesie swego rycerza **von Bredow** i jego syna kanonika **Matthiasa** poleca by pierwszą wakującą prebendę wielką, którą nadał swemu notariuszowi Hildebrandowi, otrzymał ją jednak zamiast Dietricha von Frauenhagena, któremu ją obiecał (KDGW II, 142).

65. Pleban Gorzowa **Mikołaj Garthow** upominany przez legata papieskiego z powodu lekceważenia klątwy rzuconej na margrabiego Ludwika (CDB B II, 305). Według decyzji margrabiego z 1 XI 1350 po jego śmierci część czynszu pobieranego w Trzcińsku ma przypaść rodowi Mornerów (C XIX, 75); 18 I 1351 jako *rector ecclesie* (S nr 67), 25 III 1361 wikariusz papieski na jego (Mikołaja Chaho!) prośbę udziela odpustu za odwiedzenie relikwii świętych w kościele parafialnym w Gorzowie (APG nr 32, E II, s. 24).

66. Margrabia Ludwik Rzymski poleca 13 VI 1353 kapitule przekazać duchownemu **Rudolfowi von Schiltberg** (z Chojny, rodem z Golenic/Schildberg), w związku z zasługami jego brata, mieszczanina Betekina, najbliższą zwolnioną prebendę dużą (KDGW II, 158); 12 V 1354 podtrzymuje swą ekspektatywę dla niego na prebendę przy ołtarzu w kaplicy św. Ducha, którą pleban Jan z Mieszkowic zarządza i może zamienić (KDGW II, 196).

67. **Jan von Grasse** w 1354 otrzymuje prebendę z polecenia margrabiego Ludwika Rzymskiego (KDGW II, 196).

68. **Wy. (Wilhelm?) Bulen** 4 X 1354 otrzymał od margrabiego Ludwika Rzymskiego ekspektatywę na pierwszą wakującą prebendę, o czym powiadamia kapitułę (C XVIII, 134). Pochodził chyba z rodu mieszczańskiego z Chojny. Tamże –Jan rajca 1323 (C XIX, 184); Henryk kupił w 1347 od Jagowów z Santoka tereny bartnicze w obrębie dóbr *Somerlate* (dziś Brzozowiec) po granice wsi Glinik i Trzebiszewo (C XVIII, 390), zapewne mieszczanin Gorzowa. Jasper –mieszczanin Chojny 1478.

69-71. Kapelan margrabiego Ludwika Rzymskiego, oraz **Henryk Heydebusch** i bracia **Ludwik i Daniel die Goltsov** [von der Goltz?] otrzymali po v. Rouberze i [Rudolfie] v. Schiltberg [też kanonikach?] dochody z łanów w Dankowie na utrzymanie nowego ołtarza, 1355 (C XVIII, 301).

72. **Marcin von Hildenschein** otrzymuje 26 III 1355 od margrabiego Ludwika wakującą prebendę w Myśliborzu (KDGW II, 252).

73. **Piotr Wiman** syn sołtysa z Lipian otrzymuje 22 VI 1355 prebendę w Myśliborzu od margrabiego (KDGW II, 259).

74. **Gerhard Zcolon**, pleban z Golenic, otrzymuje od margrabiego Ludwika 24 VI 1355 wakującą prebendę w Myśliborzu wraz z drugą plebana w Golenicach (KDGW II, 259).

75. **Arnold Rathmann**, syn Arnolda z Barlinka, otrzymuje od margrabiego 28 VI 1355 wakującą prebendę w Myśliborzu (KDGW II, 259).

76. **mgr Herman** prosi 27 XI 1362 o większą prebendę w kolegiacie NMP w Szczecinie, wikarię i prebendę większą w Myśluborzu (MU nr 97).

77. **Ludolf zwany de Flandria** zarazem kanonik szczeciński 29 VII 1363 (MU nr 119).

78. Kapituła zezwała 1 V 1368 archidiakonowi czelińskiemu **Henrykowi Swynghen** założyć ołtarz bractwa kalendowego p.w. św. Jana i św. Krzyża w swym kościele w Mieszkowicach (C XIX, 30).

79-80. Były pleban Gorzowa **Henryk Woldenberg** obecny 8 V 1373 przy wyrokowaniu w sporze obecnego plebana i prepozyta **Mikołaja Muriciusa (Murmeistera)** z plebanem kościoła św. Jerzego (w Gorzowie – Zamościu w diecezji już poznańskiej), przy nadzorze kanonika myśliborskiego i oficjała Krisowa (S nr 92). Murmeister plebanem znanym do 1385 (APG nr 45, 47, UBO I nr 903, C XVIII, s. 407, E II, s. 32).

81. Jan **Srenop** oficjał prepozytury Gorzowa 1373 (S nr. 92), to najwyraźniej **Jan Strogebir**, w 1376 pleban Baczyny i oficjał gorzowski (czyli archidiakon „wiejski”) (APG nr 46).

82. **Wilhelm Narthusen**, wikary ołtarza św. Mikołaja w Gorzowie 10 VI 1376 (APG nr 46).

83. **Jan Mutzelburg (Mutelburg)**, wikary ołtarza Wszystkich Świętych w kościele paraf. Gorzowa 1376, zrezygnował z wikarii 1399 (APG nr 46, RG II szp. 999).

84. **Arnold von (dem) Grave (Garne)** z Choszczna, kanonik 21 III 1367, z braćmi Tilonem i Henningiem otrzymał dochód w Żeńsku k. Choszczna i lenno po ojcu (C VIII 30), (były) archidiakon czeliński 1387–1399 (HSS 198); w Myśluborzu 30 X 1387 jako kanonik i oficjał biskupa kamieńskiego (*officialis curie Caminensis*), z upoważnienia Borko [VI] generalnego wikariusza biskupa Jana, zatwierdzał przeniesienie plebana Andrzeja Wuteroka z Lubiechowa do Barnkowa (C XIX, 263, 279). Pochodził z rodu patrycjuszy Choszczna: Henning (Janekin?) 1336 (E II, 18), burmistrz 1344 (R nr 25) i jego synowie Henning i Dytryk (Tilo) od 1351 (UBW III/1, nr 79, KDGW II, 220, 261). Archidiakon Arnold przy czynności z datą 1 I 1376, w istocie w latach 1396–1400, bo okresu Luksemburgów w NM dotyczy⁹⁰, jako zarazem kanonik myśliborski w 1399 ufundował rentą nową altarię NMP Bractwa Maryjnego w kościele kolegiackim w Myśluborzu (C XVIII, 483).

85. Papież Bonifacy IX 17 XII 1390 potwierdza klerykowi kamieńskiemu **Henningowi Sibichen** widoki na beneficjum w kapitule myśliborskiej (RG II, szp. 529).

86. Mikołaj **Darsow**, dziekan kolegiaty ottońskiej w Szczecinie 1384–1390 (HS II, s. 595), wikary w Angermünde, Stargardzie, archidiakon „wiejski” (*ruralis*) w Gorzowie, w 1390 otrzymał wikariat w Prenzlau i miał go też 1393, 1398 (RG II szp. 888), zatem to Mikołaj **Dornow**, archidiakon gorzowski 1397 (RG II szp. 907, 923). Wcześniej (ojciec?) Mikołaj Darsow mieszczanin Słupska 1352 (RKK nr 119), później też Mikołaj pleban w Laskach k. Wolina zmarły tuż przed 14 IX 1445 (RBK I, nr 588).

87. **Amelius Lorenzdorf** (z Lorenzdorf/Wawrowa k. Gorzowa?), altarysta i wikary przy kaplicy św. Urbana w kościele parafialnym w Gorzowie 10 V 1385, 1390 (E II, s. 32, APG nr. 58).

88. **Ulryk**, wikary w Gorzowie 1390 (APG nr. 58).

89. **Ludolf Lettenyn** (z rodu rycerskiego), wikary w Gorzowie 1391-1392 (RG II szp. 825).

90. **Mikołaj Stargarde** (ze Stargardu?), proboszcz w (?)Starym Czarnowie (bo rektor kościoła parafialnego z *Neyenmargede* w diecezji kamieńskiej), otrzymał 17 VI 1391 od pa-

⁹⁰ Zob. E. R y m a r, *Studia i materiały z dziejów Nowej Marchii i Gorzowa. Szkice historyczne*, Gorzów Wlkp. 1999, s. 75.

pieża Bonifacego IX ekspektatywę (widoki) na beneficjum i prepozyturę w Myśliborzu (RG II szp. 928).

91. Papież Bonifacy IX 7 I 1391 potwierdza **Janowi Fabri de Morin** („z Morynia”?) widoki na beneficjum w kapitule myśliborskiej (RG II szp. 618); jako wikary w kościele w Myśliborzu otrzymuje 19 XII 1393 prebendę w Halberstadt (RG II szp. 618); kleryk kamieński, przełożony szkoły (*rector scholarum*) w Myśliborzu 1399 (C XVIII, 483). Być może scholastyk.

92. Duchowny **Jan Sartoris** z siostrą, Katarzyną Tornowes, funduje ołtarz 11000 Dziewic w kościele parafialnym w Gorzowie 1393 (APG nr 59, 60). W 1373 znany kanonik kamieński Michał Sartoris (RBK I nr 364).

93. **Jan Grelle** jako pleban w Bronowicach (k. Strzelec) otrzymuje 4 II 1393 beneficjum w kościołach w Myśliborzu i Pyrzycach, zachowując beneficjum poza murami Pyrzyc (zatem w kościele augustianek na Starym Mieście), w 1404 otrzymał wikarię w kościele parafialnym w Strzelcach (RG II, szp. 641).

94. **Jan Papendorf**, wikary u św. Bartłomieja w Barlinku, kanonik kolegiaty NMP w Szczecinie, archidiakon uznamski, wikary w kościele parafialnym w Gryfii, otrzymuje 14 I 1393 kanonię w Kamieniu (RG II, szp. 719), w kapitule kamieńskiej 1394, 1397 (RBK nr 438, 447). Zmarł przed 25 X 1411 (RG III, szp. 86). Może syn Arnolda mieszczanina z Gryfii 1373 (RBK nr 362).

95. **Piotr Czerbow** otrzymuje w 1399 wikarię Wszystkich Świętych w kościele paraf. w Gorzowie (RG II szp. 999).

96. **Fryderyk (v.) Donyn (Dohna)**, z rodu łużyckiego, od XIII w. też na Śląsku, bliski krewny Kaspara, wójta Nowej Marchii księcia Jana zgorzeleckiego Luksemburga i margrabiego Nowej Marchii 1381 i 1393-1395 (C XIX, 274, 272, XXIV, 88, 97); kapelan tego księcia, na jego prezentację 5 IX 1394 otrzymuje prebendę w Myśliborzu, zachowując prebendy w diecezji miśnieńskiej (RG II, szp. 288, 171).

97. **Konrad Grunenberg** na prezentację księcia Jana zgorzeleckiego (władcy Nowej Marchii), wikariusza generalnego biskupstwa kamieńskiego Filipa de Helpte 5 IX 1394 otrzymuje prebendę w kościele kolegiackim zachowując prebendy w Spremberg i Kolditz w diecezji miśnieńskiej (RG II, szp. 288, 171); to zatem Konrad de Grunenberg, duchowny moguncki (RG II szp. 171), sekretarz księcia Jana, który w 1398 otrzymał kanonię w kościele św. Piotra w Wyszehradzie (RG II szp. 171).

98. **Henryk Hoykendorp**, kleryk kamieński, w 1395 dziękuje prepozytowi i kapitule za beneficjum (RG II, szp. 441).

99. **Bernard Santze (von Sanitz)**, kanonik lubuski, otrzymuje 8 III 1398 wikarię NMP w Strzelcach, zachowując prebendę w kościele św. Mikołaja we Wrietzen (RG II szp. 126).

100-101. Na prezentację margrabiego Zygmunta Luksemburga i byłego biskupa kamieńskiego Jana kanonik lubuski **Konrad Swebil** otrzymuje 14 III 1400 kanonię w Myśliborzu wakującą po zgonie **Krystiana Gerwera**, zachowując wikarię przy ołtarzu Bożego Ciała w kościele parafialnym w Kostrzynie (RG II szp. 206).

102. **Gerard Berseke**, wikary u św. Katarzyny w Chojnie, otrzymuje w 1400 wikarię w Falkenberg w diecezji Halberstadt, nie tracąc wikarii św. Jana i Mateusza w Barlinku (RG II szp. 319).

103-105. Po śmierci **Henninga Sculte (Schulza?)** 17 VII 1402 i rezygnacji **Dietricha Hogherche** prowinę na parafię w Mieszkowicach otrzymuje 3 VIII 1402 **Marcin Busseler**, kleryk kamieński, wikary w Neu Brandenburg (RG II szp. 847).

106. **Jan Westfal**, sekretarz kardynała, kanonik praski, kamieński, kołobrzeski, myśliborski, etc., archidiakon łużycki, 2 I 1403 (RG II szp. 788), prepozyt kapituły kamieńskiej 1408-1445.

107. **Fryderyk (v.) Sack**, wikary w Strzelcach 1404 (R nr. 140), wystąpił 7 I 1418 w Swobnicy obok prepozyta myśliborskiego K. Blome (RUR nr 108, 110) może będąc kanonikiem.

108. **Jan Waldow**, pleban Gorzowa, młodszy brat biskupa lubuskiego Jana von Waldowa (1420–1423) (R nr 232a, 397, 433), zapewne późniejszy biskup lubuski (1423–1424).

109. **Piotr Wygenlant**, wikary w Gorzowie 1410 (E II, s. 40).

110. **Jan Tzender/Tzander, Czander(i)**, w 1399 prezentowany przez bractwo maryjne na wikariusza ołtarza NMP; jest nim w 1410 (C XVIII, 483, XIX 306).

111. **Jan Koke czy Kolbe**, wikary w Myśliborzu 1410 (C XIX, 306, E II, s. 40). Wcześniej znany Mateusz Kock kleryk kamiński 1356 (RBK I nr 266).

112. Po śmierci **Jakuba Mayerada** w 1412 wikarym w Gorzowie kanonik kamiński Konrad v. dem Borne (RG III szp. 86).

113. **Jan Berlinghof** archidiakon gorzowski, kanonik kolegiaty NMP w Szczecinie 1415⁹¹, generalny wikariusz biskupa kamińskiego Magnusa 1415–1417 (C XXI, 254, H. 31, II 1939, s. 38), jako archidiakon gorzowski, kanonik NMP Szczecin, kanonik z większą prebendą w kolegiacie myśliborskiej (zatem kantor, kustosz?), 21 VI 1417 w sporze z Hermanem Gustrow o prebendy w Kamieniu (RG IV/1, s. 1402), już 7 III 1418 dziekan kapituły kamińskiej (RBK, I nr 483)⁹².

114-5. **Jan Schomaker** (Schumacher), archidiakon gorzowski 2 XII 1418, zarazem generalny oficjał dystryktu między Łebą i Odrą (RKK nr 202, H 31; II, 84) – 1421 (RBK I nr 494), 1427 (UBK nr 107), 1430 w sporze z **Janem Cran** o wikarię św. Kosmy i Damiana w kościele kolegiackim w Kołobrzegu (RG IV/1 nr 1067). Zmarł przed 27 I 1448 (RG V nr 4286, 4439). Znany Dietrich Schomaker, rajca Wolina 1356 (RBK I nr 284), Henryk rajca Gryfina 1413 (RUR, nr 105), Henning –kanonik w Güstrow 1424 (RBK I, nr 498) i inni o tym pospolitym nazwisku

116. **Jan Vleischower (Fleischower)**, rektor ołtarza NMP i św. Ducha w kościele kolegiackim w Myśliborzu, archidiakon stargardzki 28 I 1419, 13 I 1428 (RG IV nr 2189).

117. **Jan Smoldzin (Wandaw)** z rodu rycerskiego, kanonik kołobrzegi, archidiakon Choszczna z zachowaniem wikarii w Myśliborzu 11 XII 1420 (RG IV nr 2376).

118. **Jan Moch**, duchowny z diecezji brandenburskiej i ratybońskiej (1425), kanonik kamiński i archidiakon pyrzycki z wikarią w kościele kolegiackim w Myśliborzu 19 III 1427 (RG IV szp. 2161).

119. **Wisław z hr. Everstein** w Nowogardzie, wikary przy ołtarzu NMP i św. Ducha w kościele kolegiackim w Myśliborzu, otrzymuje kolejne beneficjum kościelne w Stargardzie 29 I 1419 (RG IV/3 szp. 3805). Przed 22 II 1423 rezygnował z dużej prebendy w kapitule kamińskiej (RG IV/1, szp. 818), przed 20 XI 1425 z archidiakonatu stargardzkiego (RG IV/3, szp. 3048). Syn Ludwika I hrabiego z Nowogardu 1434 (RBK I, nr 547), przebywał 1438–1447 w Danii⁹³.

120. **Henryk Reynstorp**, kleryk werdeński, otrzymał 1424 prowizję na prebendę w Myśliborzu (RG IV/1, szp. 1255).

121–122. **Jan Bramstede**, archidiakon pyrzycki, kanonik kamiński, przejął w drodze zamiany z **Henrykiem Langore** wikarię w Gorzowie 6 VII 1422; zachowuje ją 11 II 1426 (RG IV szp. 1659), z wikarią w Boleszkowicach, Lubiechowie 7 V 1424; z wikarią w Mieszkowicach 11 III 1426 (RG IV szp. 1659). Potem dziekan kapituły kamińskiej 1429, 1433 (RBK nr 515 538), zmarły najpóźniej 1442 (RBK nr 577), zapewne więc w związku krewniczym z dr Janem, uczonym augustianinem z Chojny, doradcą wójta Nowej Marchii w 1445 w sprawie przeniesienia klasztoru cystersów z Mironic do Prus (R. nr 1061, GZ 290).

⁹¹ Regesten zu den Urkunden des Cistercienser – Nonnenklosters von Stettin. Archivum Państwowe w Szczecinie -Zbiór starych inwentarzy (nr 1146) nr 124.

⁹² Oraz H. F r e d e r i c h s, *Missa S. Ottonis*, Baltische Studien, N.F. 1931, s. 54.

⁹³ A. H o f m e i s t e r, *Zur Genealogie und Geschichte der Grafen von Everstein in Pommern*, Monatsblätter (Stettin) 1937, nr 2, s.20, E. R y m a r, *Eversteinowie pomorscy na Nowogardzie i Maszewie*, Przegląd Zachodniopomorski XIII, 1998, z. 4, s.71.

123. **Ruther Brinck**, wikariusz w kościele parafialnym św. Jakuba w Szczecinie, proboszcz w Gryficach, w Prenzlau, prepozyt zakonnic w Koszalinie i kanonik w Myśliborzu 2 XII 1421, wikary w Gorzowie 1423, Chojnie 1424 (RG IV/3 szp. 3318); kanonik kamiński 1431–1436 (RBK I, nr 529, 556). kustosz tamtejszy 1437, archidiakon pyrzycki 1438, 1444, (RBK I 562, 567, 581). Prebendę w Myśliborzu utracił bo w 1438 to kanonik kamiński, wikary w kościołach parafialnych w Szczecinie, Pasewalku, Chojnie, Darłowie (RG V, nr 8182); może że Świdwina, bo tamtejszy mieszczanin Hans Brinck w 1535 czynił nadanie dla kościoła św. Jakuba w Szczecinie (HP I, 22).

124-125. **Piotr Nahusen**, wikariusz biskupa kamińskiego w Myśliborzu i wikary w Mieszkowicach 1433 (C XVIII, 485), wraz z **Janem Bruggemannem** w 1428 fundator jałmużniczy w Myśliborzu z dochodem w Czelinie na bazie swych prebend w Myśliborzu posiadanych teraz przez prepozyta czelińskiego Alberta Reitzza, do czego kapituła w 1432 dodaje dochody nabyte w Czelinie od Marwitzów (C XVIII, 486). Jan Bruggeman 1428-1433 kanonik, wikariusz biskupa w Mieszkowicach (C XVIII, 485).

126. **Gerhard Hoyer**, wikary w Trzcińsku, Gorzowie, prebendarusz w Szczecinie, Kołobrzegu, Gryficach 1424-1429 (RG IV/1, szp. 831).

127-128. Po śmierci **Piotra Meyera** w 1430 plebanem w Dobięgniewie zostaje **Arnd Zahgemeyster**, wikary w kościele paraf. w Szczecinie (RG IV/1, szp. 165).

129. **Henryk Brentze** do licznych prebend w diecezji 16 X 1430 dołączył altarię św. Krzyża w Dobięgniewie (RG IV/1 szp. 1021).

130-131. **Mikołaj Kruse**, duchowny bractwa maryjnego w Gorzowie 1431 (APG nr 74), w 1440 ze swych dóbr w Gorzowie poczynił nadanie dla nowej kaplicy NMP i św. Doroty w kościele parafialnym i prezentował na wikarego swego kuzyna **Jana Bysendala** (APG nr 76, E II, s. 45-52). Może to Mikołaj Cruse notariusz kolegiaty kołobrzesckiej 1427 (RKK nr 212). Jakub Büsendal 1419 świadkiem czynności wójta Nowej Marchii w Gorzowie (APG nr 71, ale tu chyba błędny odczyt), zmarły już w 1441 r., kiedy określono go burmistrzem (E II, 41, C XIX, 345).

132. **Henning Setzegrope**, archidiakon czeliński 30 IX – 6 X 1424 wśród prałatów prowadzących krzyżackie rokowania graniczne z Polską (R. nr 528).

133. Erazm Clunder, archidiakon Czelina, wikary w Kamieniu 1424 (RBK I nr 498).

134. Henryk Holt, archidiakon czeliński 12 VIII 1431⁹⁴.

135. **mgr Albert Reitz, Reytz, Reys**, nawet Petz, z Chojny, 4/12 III 1408 otrzymuje altarię w kościele w Chojnie i funkcję nauczyciela szkoły parafialnej (C XIX, 209 n.), następnie studiuje w Würzburgu, po 1410 w Erfurcie, bo to egzaminowany w 1412 *magister Albertus Recz de Konygsberg herbipolensis*, tamże 1416 rektor przez jeden semestr (GZ 905), *magister in artibus bac. in decr.*, prepozyt w Cedyni 12 II 1424 (GZ 905), 13 IV, 30 IX 1424 jako prepozyt z Cedyni w składzie krzyżackiej komisji do rokowań granicznych z Polską (R nr 528), to Albert Petz 25 IV 1425 (C XIX, 90, 91), kanonik kamiński, archidiakon czeliński 1428, posiada prebendę w Myśliborzu z dochodami które powiększone przez kolegiatę o 2 grzywny, nabyte od Ottona i Wincentego Marwitzów z Czelina, posiadane w dożywocie również przez niego, po jego śmierci 1432 stały się dochodem fundacji jałmużniczej w Czelinie dokonanej przez duchownych Piotra Nahusena z Myśliborza i Jana Bruggemanna z Mieszkowic, zatwierdzonej przez biskupa Zygfryda 7 I 1433, a pierwszym duchownym został Mateusz Corner [Torner?], syn krawca z Chojny (C XVIII, 485 n.); w suplice z 22 VI 1430 *mgr in art. baccalaureus in decretis* prosił o dużą prebendę w Kamieniu po Eghardzie von Guntersbergu i otrzymał ją zarazem jako kanonik myśliborski, archidiakon *rurali* czeliński, prepozyt klasztoru w Cedyni, wikary

⁹⁴ Dokumentacja źródłowa trudna do odnalezienia przez autora.

w Chojnie, tajemniczym „Norm, Bant” i w Mieszkowicach (RG III/1, s. 49). Nie zmarł najpóźniej 15 XII 1432/7 I 1433 (C XVIII, 485, jak GZ 905), bo wystąpił jako kanonik kamieński 22 X 1434 w Szczecinie przy wielkiej fundacji prepozyta Jana Czorgesa (RKB I, nr 548). Nieco odeń młodszy, zapewne bliski krewny chyba z Chojny, Jan Reytz, wikary w kościele parafialnym w Chojnie, Gorzowie, Zelechowie k. Chojny 1437, otrzymał w 1437 ponadto wikarię w kaplicy św. Jerzego w Chojnie (RG V nr 5459).

136-137. **Piotr Berbote** po zapłaceniu 4 grzywien srebra otrzymał 5 XI 1463 prowizję na archidiaconat czeliński wakujący po śmierci **Pawła Boltenhagena**, zachowując wikarię w kolegiacie NMP w Kołobrzegu i inne prebendy w mieście „Gisselm” [Koszalin?] w diecezji kamieńskiej (RG VIII, nr 4808).

138. **Mikołaj Blocker**, kleryk kamieński w sporze z Piotrem Grabe przed papieskim audytorem, na wniosek biskupa otrzymał 14 VI 1464 nową prowizję na archidiaconat czeliński wakujący po śmierci **Pawła Bebenhagen (Boltenhagen!)** po zapłaceniu 4 grzywien srebra, zachowując beneficja w Kamieniu, Słupsku, Darłowie, Pasewalku, Treptow, kościele paraf. w jakimś „Masselt” (RG VIII, nr 4401). Mikołaj Blocker wikariusz w Kamieniu, archidiacon Czelina 17 X 1487 (RBK II, nr 844).

139 **Piotr Grabow**, wikary w kolegiacie mariackiej w Kołobrzegu i w kościele parafialnym w Koszalinie, zrezygnował na ręce biskupa Henninga z archidiaconatu w Czelinie po Pawle Boltenhagenie 5 XI 1463, otrzymał na nowo prowizję 16 IX 1464 (RG IX, nr 5164); przy czynności kapituły lubuskiej 1475, 1477 (KD 424, C XX, 305), co jest może skutkiem próby elektora Albrechta podporządkowania ogarniętej anarchią nowomarchijskiej części diecezji kamieńskiej biskupstwu w Lubuszu i jeszcze 30 X 1487 (RBK nr 845). Widocznie wikary u NMP i św. Mikołaja w Trzciesku, zmarły w 1493 (KD 121, nr 990).

140. **Pawel Helm**, wikary ołtarza Bożego Ciała w Mieszkowicach 6 XII 1432 (C XIX, s. 41).

141. **Henning Brandenburg** *bac. in decr.*, w 1430 otrzymał prebendę w kolegiacie NMP w Szczecinie po rezygnacji Alberta Reys archidiacona czelińskiego, zarazem wikary w Cedyni i u św. Ducha w Chojnie (RG IV/1, s. 973). Może z rodziny patrycjuszowskiej Chojny.

142. **Jan Kupas** (Kugas, Kupes), archidiacon gorzowski 1440 (RBK nr 574, H 32).

143-144. **Jan Cluwen** 21 VI 1431, 14 VII 1434 (C XXIII, 196, XX 32) zarazem prepozyt lubuski, brat Katarzyny, żony mieszczanina myśliborskiego Hermana Wreden, 19 IX 1444 z tytułu patronatu prezentuje na altarię siostrzeńca, **Erazma Wredena**, mieszczanina Myśliborza. (C XVIII, 487).

145 **Wawrzyniec Zadenbeke**, joannita z Chwarszczan, w 1444 przekazał wójtowi Nowej Marchii patronat nad wikariatem NMP i 11000 Dziewic w Gorzowie, który ma należeć do bractwa maryjnego, a nie do kanonika myśliborskiego H. Brukera (APG nr 80, E II, s. 46).

146. **Piotr Faber**, altaryzista przy nowym ołtarzu NMP i 11000 Dziewic w Gorzowie 1444 (E II, s. 46).

147. **Jan (von) Runge** z rodu rycerskiego, prezentowany przez krzyżackiego wójta Nowej Marchii na prebendę w Myśliborzu 17 IX 1442 (R. nr 916).

148. Do kanonika **Henryka Brukera** w 1444 nie ma należeć patronat nad wikariatem NMP i 11 tys. Dziewic w kościele parafialnym w Gorzowie, lecz do tamtejszego bractwa maryjnego (APG nr 80, E II, s. 45-6). Zapewne podobnie jak Bernd Bruker, komandor joannitów w Chwarszczanach, z rodu von Bröcker, wiodącego się z dolnej Saksonii, na Pomorzu od XIII w. (wpierw de Palude), potem w Nowej Marchii (na Czachowie k. Cedyni, Gogolicach k. Trzcieska).

149. **Jakub Vurman (Formann)**, w 1444 wikary w Myśliborzu, zarazem wikary w zamkowej kaplicy NMP w Chojnie (C XIX, 353).

150-151. Na prośbę **Jana Dubberpula** plebana Mieszkowic, 27 III 1446 po śmierci wikarego **Ebellina Hoghendorpa** łączy się wikarię NMP i św. Jakuba z altarią św. Szymona i Judy (C XIX, s. 43).

152-154. Prezbiterzy gorzowscy: **Konrad Boldicke** (może proboszcz, może krewny burmistrza Błodické z lat 1409–1426), **Kaspar Berlin**, **Jan Reichenbach** (może wikariusze) 1445 (E II, s. 48).

155-156. Wielki mistrz krzyżacki pisze 7 XII 1446 do wójta Nowej Marchii o rezygnacji kanonika **Macieja (Matthias) Stewe** z prebendy w Myśliborzu i przekazaniu jej plebanowi z Kostrzyna, Krzyżakowi **Janowi Tycze** oraz o nadaniu byłemu kanonikowi Stewemu wikarii czeladników szewskich w Gorzowie (R. 1117). Mayhis Stewe wspomniany jako burgrabia zamku w Gorzowie 27 XII 1446 i do 1451 (R. nr 1122)⁹⁵. Tycze plebanem w Kostrzynie 18 II 1447 (R nr 1139).

157. **Wilhelm [von] Brederlow** 14 IV 1451 (R. nr 1338), 25 XI 1452 (R. nr 1432), 11 III 1453 (C XIX, 379); z wielkiego rodu rycerskiego do końca XV w. z ośrodkiem zamkowym w Derczewie k. Lipian.

158. **Michał**, wikary w kościele kolegiackim 3 I 1451 (R. nr 1328).

159. **Herman Pagenkop** z Gorzowa, sługa wójta Nowej Marchii 1451 (R. nr 1362).

160-163. Jan i Paweł **Ultenhagin** (czy *camerarius Wilkenhagen*, RC 276), **Wawrzyniec Rodtdeke**, **Hans (v.) Wrech** 1457 (C XVIII, 490).

164. **Frantzke (Franciszek) Sutczel** czy **Sczulczel**, syn Teoderyka z Kalisza, prepozyt kaliski 1426 – 1468, bakałarz prawa⁹⁶. Pan na Kaliszu Ekhard von Güntersberg wbrew biskupowi poznańskiemu dążył do jego ustąpienia z prepozytury, bo z ludźmi nie może się porozumieć, mając innego kandydata, chciał nawet w Kurii Rzymskiej w tej sprawie apelować, o czym 31 X 1447 pisał wielki mistrz krzyżacki do biskupa poznańskiego (R. nr 1194). W 1463 (?) wikariusz kapituły myśliborskiej, zatwierdzał z polecenia biskupa poznańskiego fundusz mszalny i jałmużnicy w kaplicy św. Jerzego w Gorzowie – Zamościu (APG nr 92, dawniej z datą 1363).

165-166. **Jan Lanckhals**, duchowny z diecezji kamińskiej, prowizor 1457⁹⁷ po śmierci **Szymona Stenen** otrzymał w 1463 beneficjum w kościele parafialnym w Lipianach zachowując wikarię w kościele św. Jakuba w Szczecinie (RG VIII, nr 3145).

167-170. **Mikołaj Vlakenhagen** wikary w kościele NMP w Kołobrzegu (1463), w Białogardzie, w kościele parafialnym św. Jakuba w Szczecinie (1464), w Goleniowie (1465), 4 VII 1465 otrzymuje wikarię większą NMP w Gorzowie po **Mikołaju Northusenie**, w 1466 też prebendę w Stargardzie, 1467 w Chociwlu (RG IX, nr 4455). To Mikołaj **Blankenhagen**, po którego rezygnacji wikarię w kościele parafialnym w Gorzowie objął 9 XII 1493 **Mikołaj Wrede** bez zobowiązań na rzecz poprzedniego wikarego **Piotra Bley-signusa** (KD 112, nr 922).

171-172. **Mateusz Sommerfeld** i **Wawrzyniec Krüger** (pierwszy wikary od 1449 u św. Gertrudy w Gorzowie ustanowiony przez biskupa Henninga) po śmierci **Piotra Vyseke** w 1471 objęli wikarię w kaplicy mariackiej w kościele parafialnym w Gorzowie (C XVIII, s. 423, XXIV, s. 172, APG nr 101-2).

173. **Dietrich Zeluwe**, pleban Morynia, w 1474 wraz z cechem tkaczy z Mieszkowic prosił biskupa i kapitułę kamińską o zatwierdzenie fundacji ołtarzy w Mieszkowicach (C XIX, s. 51). Parafia ta powiązana z dziekaniami.

174. **Marcin Kock**, pleban Dobiegniewa 1474–1476 (C XIX, s. 496–8).

175. **Jan [von] Ellingen** z rodu rycerskiego Nowej Marchii, pisarz landwójta Nowej Marchii Krzysztofa von Polentz, w 1482 świadek jego czynności w Myśliborzu dotyczące Myśliborza (C XVIII, 497) i tamtejszy kanonik, bo 5 V 1491 na prośbę Krzysztofa i ar-

⁹⁵ J. Zysnarski, *Duchowni*, s.53.

⁹⁶ J. Nowacki, *Dzieje archidiecezji poznańskiej*, Poznań 1964, t. 2, s. 391.

⁹⁷ M. Wehrmann, *Geschichte der St. Jakobikirche in Stettin bis zur Reformation*, Baltische Studien A.F. 37, 1887, s.400.

chdiakona dymińskiego ów Jan jako kanonik myśliborski objął wikarię w Drawsku (KD 45, nr 360); w 1491 wypłacił 9 grzywien gdy w zajeździe myśliborskim biskup Benedykt się zatrzymał (RBK nr 913); 12 XII 1500 kanonik Jan von Ellingen otrzymuje wikarię NMP, św. Jana Chrzyciela, Jana Ew., Katarzyny i Barbary fundowaną przez radę Mieszkwic i tamtejsze Bractwo Pielgrzymów z dochodem 70 kop obiegowej monety, z placem budowlanym na wikarówkę, ogrodem, z obowiązkiem odprawiania uroczystych mszy z udziałem rektora szkoły i jej uczniami (C XIX, 58).

176. **Andrzej Dehne**, student w Lipsku 1452, kanonik w Myśliborzu, rektor szkoły w Lipsku 1473 (PGL 39).

177. **Ludwik von Burgsdorf**, z rodu rozsiadłego w Turynгии (1253) potem w Ziemi Lubuskiej (1325), syn Zygmunta na Rathstock i Podelzig, brat Piotra III wójta kostrzyńskiego, potem biskup Lubusza 1487–+1490⁹⁸.

178. **Jan Kort(h)e(clavius)-claves**, 16 III 1487 kanonik (Korte) przy czynności w Szczecinie (RBK II, nr 838); generalny oficjał biskupstwa (na Nową Marchię?), 3 IX 1490 obsadzał wikarię w Żelechowie (w ziemi widuchowskiej na Pomorzu) (KD 23, nr 160), w tym charakterze 1491 (KD 139); w 1492 otrzymał wikarię w kościele paraf. w Dobiegniewie (KD 61 nr 507). Może kantor myśliborski. W Kamieniu w 1365 mowa o dworze Korte Clawes'a (RBK I nr 311).

179. **Piotr Wigger**, duchowny z Gorzowa, kapłan u św. Ducha w Wieprzycach, sporządził 1489 testament i zmarł przed 9 VIII 1492 (KD s. 81, nr 682).

180. **Michał Bener** objął w 1490 wikarię św. Krzyża, NMP i św. Anny w kościele parafialnym w Lipianach (KD 31 nr 234), pleban w Sulimierzu 1490 (KD 32, nr 237).

181-182. Po śmierci **Jana Messerschmidta** plebanem w Licheniu, wikarym u św. Trójcy w kościele parafialnym w Strzelcach na prezentację gildii św. Trójcy został w 1490 **Maciej Blockshagen** (KD s., 31 nr 235).

183-184. Po rezygnacji **Burcharda von Güntersberga** wikarym w kościele paraf. w Dobiegniewie w 1490 **Jakub Lode** (KD s. 9 nr 56), który zrezygnował przed 4 VII 1491 (KD s. 49, nr 399).

185-6. Po rezygnacji **Jana Lockstede** (von Lauchstädt) wikarym w tymże kościele w 1490 **Marcin Lockstede** (KD s. 15 nr 100).

187-188. Po śmierci **Piotra Landsberga** (1457 plebana w „Dessen” – Deszcznie czy raczej Ośnie?) syna Jakuba, na prezentację rodziny Rakowów wikarię NMP i św. Krzyża w kościele parafialnym w Gorzowie objął w 1490 kleryk lubecki **Jakub Rakow** (KD 19, nr 132).

189-190. Po śmierci **Henryka Promnitza** beneficjum w kościele parafialnym w Gorzowie na prośbę prepozyta kołobrzесьkiego objął w 1490 **Kaspar Wockkemyn** (KD s. 73, nr 613).

191. **Paweł Dikow** otrzymał wikarię św. Anny ufundowaną przez burmistrzów Gorzowa, co konfirmował administrator biskupstwa kamieńskiego 1492 (KD s. 81, nr. 683). Wspomniany 1499 (Ra II, s. 370).

192-193 Po rezygnacji **Kaspra Cawela** (z rodu mieszczańskiego Gorzowa) wikarię w Gorzowie w 1492 objął także **Arnold (v.?) Waldow** (KD s. 75, nr 633).

194 **Piotr (von) Bornstedt** rezygnuje w 1492 z wikarii w kościele parafialnym w Dobiegniewie. Wikarię przejął **Jan Korthelclaves** (zob. pozycja 178) kanonik myśliborski (KD s. 61, nr 507). Należał najwyraźniej do rodu rycerskiego Bornstedtów z okolicy Dobiegniewa.

195-196. Po rezygnacji **Jana Neumanna** wikarym przy ołtarzu św. Piotra i Pawła w kościele parafialnym w Dobiegniewie w 1492 **Jakub Leman** ((KD s. 76 nr 649).

197-198. Po rezygnacji **Szymona Boddekera** (proboszcz w Zielinie 1493) wikarię w kościele parafialnym w Mieszkwicach w 1492 objął **Jan Slawesdorp** (KD s. 75, nr 629).

199-200. Po śmierci **Jana Lockstede** (wikariusza w Strzelcach 1490) wikarię (rodową) NMP i Wszystkich Świętych w Dobiegniewie w 1492 objął **Paweł Plönniges** (KD s. 66 nr 554).

201-202. Po zmarłym kanoniku **Duserze von dem Borne** w 1491 dobra i czysze w Kar-

⁹⁸ K. S. Baron v. G a l e r a, *Die Herren von Burgsdorf. Lebensbilder aus sieben Jahrhunderten*, Neustadt a. D. Aisch 1965, s. 21

sku Myśluborskim margrabia nadał w lenno ich rodowcom (SB II, 72); ale to była ekspektatywa, bo Duser był kanonikiem, gdy z bratem **Kurtem**, również kanonikiem, 11 I 1495 rozporządził jeziorem k. Karska (SB II, 362, RKK nr 297a). Pochodzili z linii trzymającej w lenno od joannitów wieś Przydarłów (dziś w gm. Kozielice, pow. Pyrzyce). Kurt hołdował elektorowi w 1454 (C XXIV, 163), Kurt (tenże?) w Myśluborzu urzędnikiem 1479 (C XVIII, 495); w 1491 Kurt, Henning i ich brat Duser kanonik otrzymali od elektora dochody w Karsku (SB II, 72). Duser i Kurt w 1494 otrzymali Przydarłów od joannitów (SB II, 72 n.). Kurt z Karska i Tomasz hołdują nowemu elektorowi w 1499 (C XVIII, 91).

203. **Jan Trebbus (Tribus)** na prezentację rady miejskiej w 1492 objął wikarię św. Ducha w Gorzowie wraz z wsią Wieprzycze (KD 69, nr 571), fundował w 1493 nowy ołtarz w kościele parafialnym w Gorzowie z kapitałem 80 reńskich guldenów (RMf nr 73); 29 X 1491 wikarym ołtarza św. Katarzyny (KD 55, nr 455) i kanonikiem z Kołobrzegu 1500 i zapewne należy w nim widzieć potomka Jana Tribusa, burmistrza Kamienia 1432; zm. 1446, gdy wdowa po nim Wobbeke fundowała ołtarz w kościele katedralnym. Burmistrz miał synów: Jana zm. 1436, Jana, prefekta kołobrzeskiego 1449, zmarłego najpóźniej 1455⁹⁹, może ojca naszego kanonika.

204-205. Na prezentację rady miejskiej Gorzowa wikarym kościoła w Wieprzycach i u św. Ducha w Gorzowie po **Janie Kran** w 1494 **Jan Berenfeldt** (KD s. 127 nr 1038).

206-207. Po rezygnacji **Marcina Heyratha** na prezentację rodu Mornerów proboszczem w Mieszkowicach w 1493 **Mateusz Kribatze** (KD s. 109, nr 902).

208. **Mikołaj Pape** na prezentację rady miejskiej w 1493 został wikarym ołtarza NMP w kościele parafialnym w Trzcieniu po śmierci **Piotra Grabowa** (nr 139) (KD s. 121 nr 999). W 1366 mieszczanin Szczecina Herman Pape¹⁰⁰.

209-210. Po rezygnacji **Mikołaja Barwega** w 1493 wikarym u św. Jakuba w kościele parafialnym w Trzcieniu **Paweł Stresow** (KD s. 108, nr 895).

211. **Jan Ruloff**, student w Lipsku 1495, kanonik myśluborski (PGL 40).

212. **Lorenz v. der Kuhmeise** 1498 (PGL 8) i wydaje się, że to on (ale niezbędne sprostowanie daty) lub jego bliski krewny, Wawrzyniec (Lorenz) Komeze, który na prezentację księcia pomorskiego Bogusława X i prośbę Krzysztofa von Polentz wójta Świdwina po dr B. Rohr otrzymał wikarię NMP w kościele parafialnym w mieście Lassan (KD s. 7, nr 40) i zmarł przed 1 II 1492, kiedy Buggenhagenowie po jego zgonie przekazali tę wikarię klerykowi Eghardowi Lepelowi (tamże s. 84 nr 712). Rodzina von Kuhmeise posiadała od XV w. Barnówko.

213-217. **Jakub Greuer** 1503, 1505, **Tomasz Simon**, **Gregorius Plauen** 1508, **Wawrzyniec Bezekow** 1519, **Zachariasz Retze** 1529 – plebani Dobiegniewa¹⁰¹.

218. **Kaspar Geverts**, pleban z Mieszkowic 1506 (RUR nr 163, Hg II s. 897).

219-228. **Piotr Stenkop**, **Mikołaj Bodicker**, dwaj z sześciu – obok Erdmanna, dziekana, kantora, kustosa – kanonicy w 1538 (C XVIII, 521). Stenkop adresatem relacji Erdmanna o kasacie kolegiaty.

222. Jan Erdmann (Ertmann) 1538, 1543, 1548 (C XVIII, 521).

223. **Paweł Neumann** 1538 (C XVIII, 520), od 1555 burmistrz Myśluborza, zmarł 1579 (HSS 202)¹⁰².

⁹⁹ R. Müller, *Johannes Tribus*, Monatsblätter (Stettin) 1892, s.178-9.

¹⁰⁰ *Regesten der Urkunden des Klosters der regulierten Chorherren in Jasenitz* – Archiwum Państwowe Szczecin – Zbiór starych inwentarzy (nr 1137), nr 128.

¹⁰¹ P. v. Niesse n., *Geschichte der Stadt Woldenberg i. N. Stargard in Pommern* 1893, s. 191.

¹⁰² M. Albertz, op. cit., s. 23.

Alfabetyczny indeks kanoników i kanoników domniemanych

- Albert N. N. 18
 Barweg Mikołaj 209
 Baumgarten (Bomgart, Bumgarte)
     Henryk 36
 Bebenhagen zob. Boltenhagen
 Bener Michał 180
 Berbote Piotr 136
 Berenfeld Jan 205
 Berlin Kaspar 153
 Berlinghof Jan 113
 Berseke Gerard 102
 Bezekow Wawrzyniec 216
 Blankenhagen (Vlakenhagen) Mikołaj 167
 Bleysignius Piotr 170
 Blocker Mikołaj 138
 Blockshagen Maciej 182
 Blome (Blümeke?) Klaus 8
 Boddeker Szymon 197
 Bodicker Mikołaj 220
 Boldicke Konrad 152
 Boltenhagen (Bebenhagen) Paweł 137–138
 Bomgert > Baumgarten
 Borne v. dem, Betekin 7, 20, Konrad 9,
     Kurt
 202, Duser 201
 Bor(n)stedt Piotr 194
 Botzianne Jan v. 49
 Brandenburg Henning 141
 Bramstede Jan 121
 Brederlow Wilhelm v. 157
 Bredow Matthias v. 62
 Brentze Henryk 129
 Brinck Rutger 123
 Broyje (Vroyle) Sabel 22
 Bruggemann Jan 125
 Bruker Henryk (v.) 148
 Brun Wilhelm 54
 Bruno N.N. 38
 Bulen Wilhelm 68
 Bungarte > Baumgarten
 Burgsdorf Ludwik v. 177
 Büsendal zob. Bysendal
 Busseler Marcin 105
 Büssow (Busse, Pussen) Chrystian mgr 37
 Bysendal (Büsendal) Jan 131
 Cawel (Kowel) Kaspar 192
 z Cedyni > v. Zehden
 Cloden Jan v. 57
 Clunder Erazm 133
 Cluwen Jan 143
 Cran Jan 115
 Crisow (Krisow) Stefan 5
 Cruse Mikołaj 130
 Czander > Tzender
 Czorges (Tzorgis, Zorges) Jan (2a), 10, 126
 Darsow (Dornow) Mikołaj 86
 Dehne Andrzej 176
 Dietrich N. N. 6
 Dikow Paweł 191
 Donym (Dohna) Fryderyk v. 96
 Dornow zob. Darsow
 Dubberpul Jan 150
 Ellingen Jan v. 175
 Erdmann (Ertman) Jan 222
 Everstein Wisław v. 119
 Faber Piotr 146
 Fabri de Morin Jan 91
 Flandria Ludolf de 77
 Frauenhagen Dietrich de 62
 Friedeberg Jan de 32
 Friedeborn > Vredebern
 Friese Franciszek 61
 Garne v. > Grave v.
 Garthow (Chaho) Mikołaj 65
 Gera Henryk de 46
 Gerwer Krystian 101
 Geverts Kaspar 218
 Golstow de (v. dem Goltz?) Ludwik 70,
     Daniel 71
 Grabow Piotr 139
 Grasse Jan v. 67
 Grave (Garne) Arnold v. 84
 Grelle Jan 93
 Greuer Jakub 213
 Grunenberg Konrad von 97
 Güntersberg Burchard von 183
 Hallius Michał 30
 Helm Paweł 140

- Henryk N.N. 40
 Herman N. N. 2, 76
 Heydebusch Henryk 69
 Heyrath Marcin 206
 Hildebrand N.N. 63
 Hildeshein Marcin v. 72
 Hoghendorp Ebelin 151
 Hogherche Dietrich 104
 Holt Henryk 134
 Hoyer Gerhard 126
 Hoykendorp Henryk 98
 Jagow Jan v. 53
 Jan N.N. 1, 14
 Kock Marcin 174
 Koke (Kolbe?) Jan 111
 Korthe(clavus) Jan 178
 Kran Jan 204
 Kremptzow Bartłomiej v. 13
 Kribatze Mateusz 207
 Krüger Wawrzyniec 172
 Kruse zob. Cruse
 Kuhmeise (Komeze) Lorenz v. 212
 Lanckhals Jan 165
 Landsberg Arnold 23, Piotr 187
 Langore Henryk 122
 Leman Jakub 196
 Lettenin Ludolf (v.) 89
 Liboriusz (Liebenthal?) 19a
 Lockstede (Lauchstadt v.) Jan 185, 199,
 Marcin 186
 Lode Jakub (v.) 184
 Lorenzdorf Amelius 87
 Ludolf (Lupold, Rudolf) 3, 16
 Meyer Piotr 128
 Mayerad Jakub 112
 Messerschmidt Jan 181
 Michał N. N. 158
 Moch Jan 118
 Morin de > Fabri
 Morner Dietrich 4, 17
 Murmeister (Muricicius) Mikołaj 80
 Mut(z)elburg Jan 83
 Nahusen Piotr 124
 Narthusen Wilhelm 82
 Neumann Paweł 223, Jan 195
 Northusen Mikołaj 168
 Papendorf Jan 94
 Pagenkop Jan 26, Herman 159
 Pape Mikołaj 208
 Pekesten Gebhard 21
 Plauen Gregorius 215
 Plönniges Paweł 200
 Pressel Dietrich de 15
 Promnitz Henryk 189
 Pussen> Büssow
 Rakow Jakub 188
 Rathmann Arnold 75
 Redich Filip 48
 Reichenbach Jan 154
 Reitz (Reys) Albert 135
 Rempenhagen Henryk de 45
 Retze Zachariasz 217
 Reynstorp Henryk 120
 Rostin Albert de 44
 Rodtteke Lorenz 162
 Rouber v. 69/71
 Roven Jan 19
 Ruloff Jan 211
 Runge Jan (v.) 147
 Sack Fryderyk von 107
 Santze (v. Sanitz) Bernard 99
 Sartor Jan, Mikołaj 59, 60
 Sartoris Jan 92
 Schiltberg Jakub v. 51, Rudolf v. 66
 Schomaker (Schumacher) Jan 114
 Srenop zob. Strobebir
 Sculte (Schultze?) Henning 103
 Sczutczel> Sutczel
 Setczengrope Henning 132
 Sibichen Henning 85
 Simon Tomasz 214
 Slawesdorp Jan 198
 Sledorn Mikołaj mgr 35
 Smed Jan 25
 Smoldzin (Wandaw) Jan 117
 Sommerfeld Mateusz 171
 Spans Ludolf 47
 Stargarde Mikołaj v. 90
 Stefan (>Crisow?) 5,
 Steinwehr Jan v. 52
 Stenen Szymon 166
 Stenkop Piotr 219
 Steve Maciej 155
 Strac Heyso de 39

- Stresow Paweł 210
Strogebir (Screnop) Jan 81
Sutczel (Sczutczel) Franciszek 164
Swebil Konrad 100
Swynghen Henryk 78
Tamme Cyriak 31
Tempelhoff Szymon 28
Thoma (Thome, Thomas) Wilke 11
Trebbus Jan 203
Tycze Jan 156
Tzender (Czander) Jan 110
Tzorges zob. Czorges
Ulryk N.N. 88
Ultenhagin (Wilkenhagen) Jan 160,
Paweł 161
Vlakenhagen Mikołaj 167
Vleischower Jan 116
Vroyle > Broyle
Vredeborn (Friedeborn?) Reimar 41
Vurman (Furman) Jakub 149
Vyseke Piotr 171
Waldow Jan von 108, Arnold 193
Wandaw zob. Smoldzin
Wedel Jan (I) 27, Jan (II) 29, Ludwik
42, 58, Wilhelm 55, Lamprecht, von 56
Westfal Jan 106
Wigger Piotr 179
Wilkenhagen > Ultenhagin
Wiman Piotr 73
Wockendorp (Wolkendorf) Jan v. 34
Wockkemyn Kaspar 190
Woldenberg Henryk 79
Wolfstein Mikołaj v. 43
Wolkendorf > Wackendorp
Wopersnow Jan v. 12
Wrede Mikołaj 169
Wreden Erazm 144
Wreech Hans v. 163
Wygenlant Piotr 109
Zadenbeke Wawrzyniec 145
Zaghemeyster Arnd 128
Zcolon Gerhard 74
Zehden Jan v. 50
Zeluwe Dietrich 173
Zorges zob. Czorge

Kolegiata w Myśluborzu